

ילקוט שמעוני

מלכים ב

עיצוב: זהבה גרליץ

אתר דעת

תשע"א

3	פרק א
3	פרק ב
9	פרק ג
11	פרק ד
16	פרק ה
18	פרק ו
21	פרק ז
21	פרק ח
23	פרק ט
24	פרק י
24	פרק יא
25	פרק יב
26	פרק יג
28	פרק יד
29	פרק יז
32	פרק יח
38	פרק יט
42	פרק כ
50	פרק כא
55	פרק כב
57	פרק כג
58	פרק כד
63	פרק כה

פרק א

סימן רכד

איש וגו' ואזור עור אזור במתניו -

ר' חנינא בן דוסא אומר :

אותו איל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטלה.

אפרו של איל הוא יסוד של מזבח הפנימי.

גידיים שלו היה לעשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בו.

עורו הוא אזור עור במתניו של אליהו ז"ל.

קרנו של שמאל הוא שתקע בו בהר סיני, שנאמר : ויהי קול השופר.

קרנו של ימין שהיא גדולה משל שמאל, שהוא עתיד לתקוע בה לעתיד לבא, שנאמר : והיה

ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו'.

איש האלהים תיקר נא נפשי וגו' -

אליהו אחד מעשרה בני אדם שנקראו - **איש האלהים,**

(שאר קיטעא כתוב לעיל ברמז צ"א).

פרק ב

המשך סימן רכו

ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אלישע -

עד שלא נגזר עליהו הייתה רוח הקדש מרובה בישראל, שנאמר : **ויצאו בני הנביאים אשר בית**

אל אל אלישע וימרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדניך מעל ראשך - (הלכו ועמדו

מרחוק ועברו את הירדן).

יכול (מפני) שהם מועטיין?

ת"ל : וחמשים איש מבני הנביאים וגו'.

יכול הדיוטים?

תלמוד לומר : **אדניך -** אדנינו לא נאמר אלא אדניך.

מלמד שהיו חכמים כאליהו, וכשנגזר עליהו נסתלקה מהם רוה"ק, שנאמר : **ויאמרו אליו הנה**

נא יש את עבדיך חמשים (איש) [אנשים] בני חיל ילכו נא ויבקשו את אדניך - אלא

שנסתלקה מהם רוח הקדש.

ומה תלמוד לומר עד בוש?

מלמד שנתבייש [אלישע] מהם, שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני רבו.

ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו -

וכי בני נביאים היו והלא תלמידים היו?

אלא מכאן לתלמידים שקרויים בנים.

וכן הוא אומר: **ושננתם לבניך** אלו תלמידך.

וכן הוא אומר: **ויצאו בני הנביאים אשר בית אל.**

וכשם שהתלמידים קרויים בנים כך הרב קרוי אב, שנאמר: **ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו.**

וכן ואלישע: **חלה את חליו אשר ימות בו וגו'.** ויאמר **אבי אבי רכב ישראל ופרשיו.**

ויגשו בני הנביאים -

ללמדך שאין לך עיר בארץ ישראל שלא היו בה נביאים.

ומפני מה לא נתפרסמה נבואתך?

אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא נצרכה לדורות לא נכתבה.

ויהי נא פי שנים ברוחך אלי -

אמר ר' יוסי בר חוני:

בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו.

בנו משלמה דכתיב: 'יטב אלהיך את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו מכסאך.

תלמידו מאלישע דכתיב: ויהי נא פי שנים ברוחך אלי,

ואי בעית אימא מהכא: ויסמוך את ידיו עליו.

ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש -

אמר רבי אילא ברבי ברכיה:

שני תלמידי חכמים שהמלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישרף, שנאמר: **הלך ודבר.**

טעמא דאיכא דבור הא ליכא דבור ראויין לישרף.

איני, והא כתיב: **אל תרגזו בדרך!?**

ואמר ר' אלעזר:

א"ל יוסף לאחיו, אל תעסקו בדבר הלכה שמא ירגז עליכם הדרך, לא קשיא, הא במגרס הא בעיוני.

מפני מה זכה אליהו ז"ל שהחיה את המת?

לפי שעשה רצונו של מקום והיה מתאנח על כבודן של ישראל וכשהיה רואה בני אדם צדיקים היה מגפפן ומחבקן ומנשקן.

ותדע לך שהוא כן, כשאמר לו רה"ק **את אלישע בן שפט תמשח וגו', וילך וימשח את אלישע וישלך אדרתו אליו.**

מיד הניח כל אשר לו ורץ אחריו, שנאמר: **ויעזוב את הבקר.**

מיד הפקיר כל אשר לו וזרע כל השדה מלח, (א) שנאמר: **וישב מאחרינו וכו'.**

וילמדהו לא נאמר אלא וישרתהו.

מכאן אמרו:

גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, ואל יפטר אדם מחברו אלא בדבר הלכה כדי שיאמר יזכר איש פלוני לטובה שהלכה זו קבע בידי, שנאמר: **ויהי הם הולכים הלוך ודבר -** ואין דבור

אלא תורה, שנאמר: **הלא כה דברי כאש.**

וכשנשתלח מלאך על אליהו ועל אלישע בא ומצאן עסוקים בדברי תורה ולא היה יכול לשלוט בהם, שנאמר: **והנה רכב אש -** אלו דברי תורה נביאים וכתובים.

וסוסי אש - אלו משנה הלכות ואגדות.

ומה תלמוד לומר ויפרידו בין שניהם?

מלמד שחזר לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע, עשיתי לך קורת רוח בעולם, די בזיון שבזיתי אותם ודחפתי אותם אחד לכאן ואחד לכאן, שנאמר: **ויפרידו בין שניהם.**

מכאן אמרו:

שני בני אדם שמהלכים בדרך ועוסקים בתורה אין דבר רע שולט בהם, שנאמר: **ויהי הם הולכים הלוך ודבר.**

סימן רכה

ויעל אליהו בסערה השמים -

תנא ר' יוסי אומר:

מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר: **השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.**

הכתיב: **וירד ה' על הר סיני,** למעלה מעשרה.

הכתיב: **ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים,** למעלה מעשרה.

הכתיב: **ומשה עלה אל האלהים,** למטה מעשרה.

הכתיב: **ויעל אליהו בסערה השמים -** למטה מעשרה.

הכתיב **מאחז פני כסא פרשז עליו עננו.**

ואמר ר' תנחום:

מלמד שפירש שדי מזיז שכינתו ועננו עליו, דאשתרבב ליה לכתא עד עשרה ונקיט ביה

ואלישע רואה והוא מצעק אבי רכב ישראל ופרשיו -

אבי אבי -

זה אביו ואמו.

רכב ישראל -

זה רבו שלמדו חכמה,

מאי משמע?

כדמתרגם .

ר' יוסף:

רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתכין ופרשין.

ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים -

ממשמע שנאמר: ויקרעם איני יודע שהם שנים?

אלא מלמד שקרועין ועומדין לשנים לעולם. ואלו קרעים שאין מתאחין על רבו שלמדו חכמה.

ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב וגו' והמים רעים והארץ משכלת -

מאי טיבותיה?

אמר ר' חנן:

חן המקום על יושביו.

אמר ר' יוחנן:

שלש חנות הן:

חן מקום על יושביו,

חן אשה על בעלה,

חן מקח על מקחו.

סימן רכו

ויצא אל מוצא המים וישלח שם מלח -

אמר ר' שמעון בן גמליאל:

בא וראה כמה מופרשין דרכיו של מקום מדרכי בשר ודם:

בשר ודם במתוק מרפא את המר, אבל מי שאמר והיה העולם לא כן אלא במר מתקן את המר,

הא כיצד?

נותן דבר המחבל לתוך דבר שנתחבל, כדי לעשות בו נס בתוך נס, והוא שנאמר: **ויצא אל מוצא**

המים וישלך שם מלח.

והלא מים מתוקים ויפים כשאדם נותן בהם מלח מיד הם מסריחין.

הא כיצד?

נותן דבר המחבל וכו'.

כיוצא בו: **ויורהו ה' עץ וגו'.**

ר' יהושע אומר:

זה עץ של ערבה.

ר' אלעזר המודעי אומר:

זה עץ של זית, שאין לך מר יותר מזית.

ר' יהושע בן קרחה אומר:

זה עץ של הרדופני,

אלא הא כיצד?

נותן דבר המחבל כו'.

כיוצא בו: ויאמר ישעיהו (ישאו) [קחו] דבלת תאנים וגו'.

והלא בשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד הוא נסרח.

הא כיצד?

נותן דבר המחבל וכו'.

ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך -

אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר:

כל שאינו מלוח ומתלוח כאלו שופך דמים, שאלמלי לוהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים

ואריות בתינוקות, שנאמר: **ויעל משם באר שבע וגו' והוא עולה בדרך ונערים קטנים**

שמנוערין מן המצות.

קטנים -

שהיו מקטני אמנה.

תנא:

נערים -

ובזבו עצמם כקטנים.

מתקיף לה רב יוסף:

ודילמא על שם מקומם, מי לא כתיב: **וארם יצוא גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה**

וקשיא לן קרי לה **נערה** וקרי לה **קטנה**.

ואמר רבי פדת:

קטנה דמן נעורין?

התם לא מפרש מקומן, הכא מפרש מקומן.

ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' -

מה ראה?

אמר רב:

ראה ממש.

כדתניא רשב"ג אומר:

כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם או מיתה או עוני.

ושמואל אומר:

ראה שכלן נתעברה מהם אמן ביום הכפורים.

ורבי יצחק נפחא אומר:

ראה להם בלורית כנכרים.

ורבי יוחנן אומר:

ראה שלא הייתה בהם לחלותית של מצוה.

ודילמא בזרעייהו מיהו הוי?

אמר ר' אלעזר:

לא בס ולא בזרעם, עד סוף כל הדורות.

ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים -

רב ושמואל

חד אמר:

נס.

וחד אמר:

נס בתוך נס.

מאן דאמר נס: יער הוה דובים לא הו.

ומאן דאמר נס בתוך נס: לא יער הוה ולא דובים הו.

וליהו דובים ולא ליהוי יער?

משום דבעיתי.

אמר ר' חנינא:

בשביל ארבעים ושנים קורבנות שהקריב בלק מלך מואב לקלל את ישראל, הובקעו מהם ארבעים ושנים ילדים.

איני, והאמר רב יהודה, אמר רב:

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה, שבשכר שהקריב בלק מלך מואב ארבעים ושנים קורבנות זכה ויצאה ממנו רות, שיצא ממנה שלמה, שכתוב בו: **אלף עולת יעלה שלמה**

ואמר ר' חנינא:

רות בתו של עגלון מלך מואב בן בנו של בלק הייתה?
תאותו מיהא לקללה הייתה.

פרק ג

המשך סימן רכו

ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו -

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי:

גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר: אשר יצק מים על ידי אליהו.

למד לא נאמר אלא יצק.

הא למדת שגדולה שמושה יותר מלמודה.

(וילך יהושפט ומלך ישראל) [וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט] ומלך אדום -

ולמה לא נאמר כאן ביהושפט מלך?

להודיע ענותנותו של אותו צדיק, שלא רצה לירד לפני הנביא בבגדי מלכות אלא כהדיוט.

ויש אומרים:

שנגזרה גזירה שיהרג עם אחאב והיה הכתוב מונה לבנו מאותה שעה.

כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך -

אמר ר' שמעון בן יוחאי:

אסור לאדם להסתכל בדמות אדם רשע, שנאמר: אם אביט אליך ואם אראך.

רבי אלעזר אומר:

עיניו כהות, שנאמר: ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו משום דאסתכל ביה בעשו.

וכתיב: שאת פני רשע לא טוב.

אמר ר"ש בן לוי:

כל אדם שכועס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת.

מנא לך?

ממשה, שנאמר: ויקצוף משה על פקודי החיל.

וכתיב: ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו' מכלל דמשה איעלם מניה.

אם נביא הוא נבואתו מסתלקת, מאלישע, שנאמר: כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני

נושא וגו'.

וכתיב: ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'.

מלמד שאין השכינה שורה לא מתוך שיחה ודברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה, שנאמר: **ועתה קחו לי מנגן וגו'.**

אמר רב יהודה אמר רב:

וכן לדבר הלכה.

אמר רב:

וכן לחלום טוב.

איני והא אמר רב גידל אמר רב:

כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתיו נוטפות מר תכוונה, שנאמר: **שפתותיו שושנים נוטפות מר עובר** אל תקרי מור עובר אלא מר עובר, אל תקרי שושנים אלא שְׁשׁוּנִים. לא קשיא, הא ברבה הא בתלמידא.

ואי בעית אימא הא והא ברבה?

ולא קשיא, הא מקמי דפתח הא לבתר דפתח.

כי הא דרבא מקמי דפתח בשמעתא אמר להו לרבנן: מילתא דבדיחותא כי היכי דליפתח ליביהו, לבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים גבים -

בא אלישע ועשה את היבשה ים.

והכיתם (את) כל עיר מבצר וגו' וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתומו -

א"ל: והא כתיב: **לא תשחית את עצה!?**

אלא על שאר אומות צוה וזו קלה ובזויה היא, שנאמר: **ונקל זאת בעיני ה'.**

וכן הוא אומר: **צרור את המדינים.**

וכתיב: **לא תדרוש שלום וטובתם.**

ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה -

רב ושמואל

חד אמר:

לשם שמים.

וחד אמר:

לשם ע"ז.

בשלמא למאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב: ויהי קצף גדול על ישראל - אלא למאן דאמר לשם ע"ז.

מאי ויהי קצף גדול על ישראל?

כי הא דר' יהושע בן לוי.

דר' יהושע בן לוי רמי:

כתיב: וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם.

וכתיב: וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם!?

אלא כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם עשיתם.

ויסעו מעליו וישבו לארץ -

אמר ר' חנינא בר פפא:

באותה שעה ירדו שונאיהם של ישראל למדרגה התחתונה.

ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר -

ר' אבא בר כהנא אמר:

פרובטא.

מה עשה?

כנס כל איסטרוולוגין שלו, אמר לון: לית אתון אמרין לי דאנא עבד קרבא עם כל אומיא ונצח

להון, **והא אלין יהודאין אינון נצחין לי?**

אמרין ליה: הכל בזכות חד סבא דהוה להון.

אמר להון: **מאן ההוא סבא?**

אמרין ליה: אברהם.

אמר להון: **ומה הוה עסקיה?**

אמרין ליה: חד בר יחידאי הוה ליה למאה שנין, וקרביה לקמי קוב"ה, אי לאו דמחא בידיה.

אמר: ועל דלא קרבי מתעביד להו נסין, אילו קרביה על אחת כמה וכמה, וכדו בר יחידאי אית

ליה לההוא גברא דעתיד למלוך תחותוי הוא אזיל ומקריב ליה, דילמא מתעביד גם ליה נסין,

הה"ד: **ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה.**

החמה כתיב, שהיה משתחוה לחמה.

מה כתיב תמן?

ויהי קצף גדול על ישראל.

אמר הקב"ה לישראל: בני אומות העולם אין מכירין את כחי ומורדים בי, אתם מכירין את

כחי ומורדין בי!?

פרק ד

סימן רכח

אמר רבי מנא:

אלולא זכות אשתו של עובדיה כבר היו ישראל אבודין ח"ו, באותה שעה שנאמר: **ואשה אחת**

מנשי בני הנביאים וגו'.

ויעמוד השמן -

שהוקיר ובאת לשאול לו אם תמכור אם לא תמכור, והברכה האחרונה הייתה גדולה מן הראשונה, שנאמר: **ואת ובניך תחיי בנותר** עד שיחיו המתים.

ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם -

ר' יהושע בן קרחה אומר:

מכח הצדקה המתים עתידין להחיות.

בא וראה מאלישע בן שפט שלא הייתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול, אחותה של אבישג השונמית אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה: הנה איש האלהים הזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות, אלא נעשה נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו, ולאחר ימים היה עובר אל שונם, **ויסר אל העליה וישכב שמה -** קרא לשונמית.

ולמה עמדה בפתח?

אלא שלא הייתה יכולה להסתכל בפניו.

אמר לה: **למועד הזה כעת חיה את חובקת בן.**

אמרה לו: אדוני זקן מאד וחדל ממני ארח נשים, **אל תכזב בשפחתך.**

ר' זכריה אומר:

רצון יראיו יעשה

והרת וילדה וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים וקרהו אסון ומת, שנאמר: **ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו'**, הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה, אמרה לו: הלואי נשאר כלי ריקם, אלא שנתמלא ונשפך.

אמר הנביא: כל דבר הקב"ה מגיד לי וזה לא הגיד לי.

מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו: אל תדבר בפוך כל דבר מאומה רע או טוב, עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער.

וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו: **התאמין**

שהמטה הזה מחיה את המתים?

לפיכך לא עלתה בידו, עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו על פיו והתחיל מתפלל לפני הקב"ה ואומר: ריבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת, כן יחיה הנער הזה ויפקח הנער את עיניו.

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא -

אמר ר' יהודה בן פיזי:

מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים תהיו?

ללמדך כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, ואית לך קריין סגין : **אשה זונה**
וחללה וגו' וקדשתו כי את לחם וגו' איש איש אל כל שאר בשרו.
וכתיב : ואמרת אליהם קדושים תהיו.

ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי :
מייתי לה מן השונמית.

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא -
אמר ר' יוסי בר חנינא :
מכאן שאשה מכרת באורחין יותר מן האיש.

איש אלהים קדוש -

מנא ידעה?

רב ושמואל

חד אמר :

שלא עבר זבוב על שלחונו.

וחד אמר :

סדינין של פשתן הייתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם.

קדוש הוא -

אמר ר' יוסי בר חנינא :

הוא קדוש ואין משרתו קדוש.

עובר עלינו תמיד -

אמר ר' יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב :

כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב
כאלו מקריב תמידין.

נעשה נא עלית קיר קטנה -

רב ושמואל

חד אמר :

עליה פרוצה הייתה וקירוה.

וחד אמר :

אכסדרה גדולה הייתה וחלקוה לשנים.

בשלמא למאן דאמר אכסדרה, היינו דכתיב : קיר.

אלא למאן דאמר עליה הייתה, מאי קיר?

שקיררה בתקרה ומעזיבה.

בשלמא למאן דאמר עליה, היינו דכתיב: עלית.

אלא למאן דאמר אכסדרה, מאי עלית?

מקום המעולה שבבית.

ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה -

אמר רבה אמר ר' יוחנן:

כל מקום שהלך שם ביתו עמו.

למועד הזה כעת כחיה את חובקת בן -

אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו: **למועד אשוב אליך**, אבל אלישע לא אמר אשוב.

המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו: **למועד אשוב אליך**, אבל אני, שאני בשר ודם

היום כאן ומחר בקבר, בין חי בין מת, **כעת חיה את חובקת בו.**

ויאמר אל אביו ראשי ראשי -

אמר ר' מנא :

בקציר אונסא שכח, שכן חמה קופחת על ראשו של אדם, הה"ד: **ויגדל הילד וגו' ויאמר אל**

אביו ראשי ראשי.

ורבנן אמרין:

(ג) דרחשין שכח.

מדוע את הולכת אליו היום וכו' -

שנו רבותינו:

מעשה בר' אלעאי שהלך להקביל את פני ר' אליעזר רבו בלוד.

א"ל אלעאי: **אינך משובתי הרגל?**

שהיה ר' אליעזר אומר: משבח אני את העצלנין שאינם יוצאים מבתיהם ברגל, שנאמר:

ושמחת בחגך.

איני והא אמר ר' יצחק:

מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל?

שנאמר: **מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת.**

מכלל דבחדש ושבת מיחייב אינש לאקבולי?

אמר רבא:

לא קשיא, הא דאזיל ואתי ביומיה, הא דלא אזיל ואתי ביומיה.

ויגש גיחזי להדפה -

מלמד שאחזה בהוד יפיה.

ויצא אחד (מן) [אל] השדה ללקט אורות -

מאי אורות?

תנא משום ר' מאיר:

זה גרגיר.

אמר ר' יוחנן:

מפני מה נקרא שמו אורות?

מפני שמאיר את העיניים.

אמר ר' הונא:

המוצא גרגיר בשוק אם יבא לאכלו אוכלו ואם לאו מוללו ומעבירו על גבי עיניו.

אמר ר' ששת:

גרגרא אף לדידי מעלי.

סימן רכט

ואיש בא מבעל שלישה -

תניא היה ר' מאיר אומר:

אין קלה בארץ ישראל לבכר יותר מבעל שלישי, אעפ"כ לא בכרה אלא מין אחד.

ושמא תאמר חטים?

ת"ל: שעורים.

ושמא תאמר לפני העומר?

ת"ל: [תן לעם] **ויאכלו** - אחר העומד היה.

אמור מעתה ראויה הייתה אותה שנה שתתעבר **ומפני מה לא עברה אלישע?**

מפני ששנת בצורת הייתה והכל רצים לבית הגרנות.

ויבא איש האלהים לחם בכורים -

וכי אלישע אוכל בכורים היה!?

אלא לומר לך, כל המביא דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים.

ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש -

מאי לפני מאה איש?

אילימא כלהו לפני מאה איש, בשנת בצורת טובא הוו!?

אלא דכל חדא וחדא לפני מאה איש.

בשני דרב יוסף הוה ריתחא בעלמא.

אמרו ליה : ליבעי מר רחמי!

א"ל : השתא אלישע דכי הוו מפטרי רבנן מקמיה הוו פיישו תרי אלפא ומאתן רבנן, בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי, ואנא איבעי רחמי. כי הוו מיפטרי רבנן מבי רב הוו פיישי אלפא ומאתן, מבי רב הונא תמני מאה.

ר' הונא הוה דריש בתליסר אמוראי כי הוו קיימי רבנן מקמיה הוו מנפצי גלימיהו וסליק אבקא וכסי ליומא, ואמרי במערבא : קמה לי' מתיבתא דהונא בבלאה. מבי רבה ורב יוסף ארבע מאה וקרו נפשיהו יתמי, מבי אביי ורבה ורב פפא ורב אשי מאתן, וקרו נפשיהו יתמי דיתמי.

לחם שעורים וכרמל בצקלוננו -

כרמל רך ומלא, בצקלוננו בא ויצק לנו ואכלנו.

דבי ר' ישמעאל תאנא :

כרמל כר מלא.

פרק ה

המשך סימן רכט

והאיש היה גבור חיל מצורע -

ולמה נצטרע?

בשביל ששבה מארץ ישראל נערה קטנה.

וכן אתה מוצא לעתיד לבא : **וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל העמים וגו' המק בשרו וגו', על ידי מה על ידי שנתגאו בישראל, שנאמר : אשר צבאו על ירושלים.**

וכן אתה מוצא שהקב"ה נפרע מאומה הרשעה, שנאמר : **מדוע נסחף אביריך ואין נסחף אלא לשון צרעת, שנאמר : ולשאת ולספחת.**

הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל (הארצות) [הארץ] כי אם בישראל -

יתרו אמר : כי גדול ה' מכל האלהים.

אמרו : שלא הניח יתרו ע"א בעולם שלא עבדה, לכך אמר : **מכל האלהים.**

ורחב אמרה : כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ו.

נעמן הודה בדבר יותר מהם, שנאמר : הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל.

לדבר הזה יסלח ה' לעבדך -

בעו מניה מר' אמי:

בן נח מצווה על קדושת השם או אינו מצווה?

אמר אביי:

תא שמע: שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תתמני הויין.

א"ל רבא:

אינהו וכל אביזרייהו.

מאי הוי עלה?

אמר ר' אדא בר אהבה אמרי בי רב:

כתיב: **לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני וגו'.**

וכתיב: **ויאמר לו לך לשלום -** ואם איתא לא לימא ליה.

ודילמא הא בצנעה הא בפרהסיא.

חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי (מידני) [מאתו] מאומה -

אמר הקב"ה: אני אמרתי שלא יהא לך משלו מאומה ואתה חזרת ולקחת ממנו מאומה, חייך,

מומו אתה נוטל, שנאמר: **וצרעת נעמן תדבק בך.**

כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים

וצאן ובקר ועבדים ושפחות -

ומי שקל כולי האי, **כסף ובגדים הוא דשקל?**

אמר ר' יצחק:

באותה שעה היה אלישע עוסק בשמונה שרצים, א"ל: רשע, הגיע עת ליטול שכר שמונה

שרצים.

וצרעת נעמן תדבק לך -

חזא דהוה פרחא צרעת עלוי רישיה.

סימן רל

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

על שבעה דברים נגעים באים:

על לשון הרע,

ועל שפיכות דמים,

ועל שבועת שוא,

ועל גלוי עריות,

ועל גסות הרוח,
ועל הגזל,
ועל צרות העין.

על לשון הרע, דכתיב: **מלשני בסתר רעהו אותו אצמית.**
על שפיכות דמים, דכתיב: **ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע.**
על שבועת שוא, דכתיב: **וצרעת נעמן תדבק בך.**
על גלוי עריות, דכתיב: **וינגע ה' את פרעה.**
על גסות הרוח, דכתיב: **וכחזקתו גבה לבו עד להשחית.**
על הגזל, דכתיב: **וצוה הכהן ופנו את הבית.**

תאנא:

הוא כנס מה שאינו שלו, יבא הכהן ויפזר את ממונו.

על צרות העין, דכתיב: **ובא אשר לו הבית,**
תאנא דבי ר' ישמעאל:
מי שמייחד ביתו לו.

ויצא מלפניו מצורע כשלג -

שנו רבותינו:

לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו.

וילך אלישע דמשק -

אמר ר' יוחנן:

שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר.

א"ל: כך מקובלני ממך, **כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.**

מאי עבד?

אי בעית אימא: אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידה בין הארץ לרקיע.

ואי בעית אימא: רבנן דחה מקמיה, דכתיב: **ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום**

אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו - מכלל דעד האידנא לא הוה דחוק.

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר:

יצר תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת.

פרק ו

המשך סימן רל

ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ אל עבדיו לאמר אל מקום פלוני אלמוני תחנותי - מלמד שעשו פטשין לומר: כשיבאו ישראל להלחם יפלו לתוך הפטשין.

וישלח איש האלהים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבור המקום הזה כי שם ארם נחתים - ואין הקב"ה עושה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, כיון שעברו ישראל פעם ראשונה ושניה ולא נפלו, הרגיש מלך ארם ויאמר לעבדיו: **הלא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל ויאמר אחד מעבדיו לא וגו' כי אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בחדר משכבך ויאמר לכו ורואו איפה הוא וגו' וישלח שמה סוסים ורכב.**

מיד עמד נער אלישע בלילה וראה סוסים ורכב שהקיפו את העיר ויצעק ויאמר: **אהה אדוני אכה נעשה ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם.**

מיד נתפלל אלישע לשמו של הקב"ה, שנאמר: **ויאמר (אלישע) ה' פקח נא עיניו (הנער) ויראה ויפקח ה' את עיני הנער וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע -** מיד עמד אלישע וקלל את הארמים.

ויאמר הך נא את הגוי הזה בסנורים וכס בסנורים כדבר אלישע - ולא הזכיר את השם וכשחזר והתפלל עליהם שיפקחו עיניהם, אמר: **ה' פקח נא,** הוי שאין שמו של הקדוש ב"ה נזכר על הרעה.

סימן רלא

ויאמר אלישע ה' פקח (נא) את עיני אלה - זה שאמר הכתוב: **כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע.**

אמר ר' יוחנן:

אין אתה גורר אחר הרעה ואין הרעה גוררת אחריך ואינה דרה אצלך.

ר' אלעזר בן פדת בשם ר' יוחנן אמר:

אין שמו של הקב"ה נזכר על הרעה אלא על הטובה, דכתיב: **ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה, קרא אלהים לילה** אין כתיב כאן אלא **קרא לילה.**

וכן אתה מוצא, כשברך אדם וחוה הזכיר שמו עליהם, שנאמר: **ויברך אותם אלהים,** וכשקללם לא הזכיר שמו עליהם, שנאמר: **ולאדם אמר, אל האשה אמר.**

וא"ת אל הנחש הזכרי שמו?

כך שנו רבותינו:

על שלשה דברים הזכיר שמו אע"פ שהוא לרעה:

על המסית הוא הנחש שהסית את האשה ואמר: כי יודע אלהים.

ועל העובר על דברי חכמים, שנאמר: כה אמר ה' ארור האיש אשר לא ישמע.

ועל העושה בטחונו בשר ודם, שנאמר: ארור הגבר אשר יבטח באדם.

וכן אתה מוצא בנח כשברך את בניו, שנאמר: **ברוך ה' אלהי שם יפת אלהים ליפת**, אבל כשקילל את כנען, **ויאמר ארור כנען**.

וכן אתה מוצא באלישע, דכתיב: **ויאמר אלישע ה' פקח (נא) את עיני אלה**. וכשקילל אותם אמר: **הך נא את הגוי הזה בסנורים** - ולא הזכיר את השם.

וכן אתה מוצא, כשהחריב את ירושלים אי"ל הקב"ה לגבריא"ל: **מלא חפניך גחלי אש**, שלח את הרעה ע"י מלאך, אבל לעתיד לבא הטובה עושה ע"י עצמו, שנאמר: **וזרקתי עליכם מים טהורים**.

וכן ישראל חלק להם הקב"ה כבוד ולא הזכיר ברעה, כשבא אצל הקורבנות אומר: **אדם כי יקריב מכם**, אבל כשבא להזהיר על הנגעים, כתיב: **אדם כי יהיה בעור בשרו** ולא כתיב מכם. וכן בכל מקום, חוץ משני דברים שהקב"ה מייחד שמו עליהם, ואלו הם:

וישקוד ה' על הרעה כי צדיק ה' אלהינו

משום דצדיק ה' אלוהינו וישקוד ה' על הרעה?

אלא צדקה עשה הקב"ה שהקדים והגלה גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר וכל גבורי התורה וירדו לבבל ועשו תרביץ לתורה, שאילולא כן הייתה התורה משתכחת מישראל.

ועוד עשה צדקה שהגלה אותם בקיץ ולא מתו בציונה.

כיצד?

בטבת היו ראויים לגלות מירושלים שכן הוא אומר: **בן אדם כתוב לך את שם היום וגו'** והמתין להם עד הקיץ הוא שהנביא אומר: **אסוף אסיפם נאם ה'**, ואין אסוף אלא גלות, שנאמר: **אסוף אסוף אסוף וגו'.**

והשניה ויאמר ה' אלי עבור (לפני) [בתוך] העיר.

(שאר קיטעא כתוב ביחזקאל ברמז ש"ט).

ויכרה להם כרה גדולה -

הרי הוא אומר: **טובה חכמה מכלי קרב** גדולה פסקין שעשה אלישע יותר מכל כלי מלחמות שעשה יורם בן אחאב, שנאמר: **ויאמר לא תכה וגו'.**

ויכרה להם כרה גדולה -

אין כרה אלא לשון שלום כאדם שאומר לחברו שלום עליך כירי כירי.

ויהי רעב גדול בשומרון -

רעב שהיה בימי אלישע רעב של מהומה הייתה, שנאמר: **עד (כי היה) [היות] ראש חמור בשמונים כסף -** (שאר קיטעא כתוב בשמואל בפסוק ויהי רעב בימי דוד ברמז קה"ד).

ויאמר לה המלך מה לך ותאמר האשה הזאת אמרה אלי תני את בנך ונאכלנו -
מי שהוא שומע סבור שהטמינה אותו.

אמר ר' יוחנן:

שחוט ומבושל היה.

תני את בנך ונשחטנו אין כתיב כאן, אלא **ונאכלנו -** מכלל שהיה שחוט ומבושל, וכן בירושלים: **ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן.**

פרק ז

המשך סימן רלא

ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל -
מכאן שמדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה.

וכן שנו רבותינו:

אלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה, הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים.

וארבעה אנשים היו מצורעים

זה גחזי ושלשת בניו.

אם אמרנו נבוא העיר

שנו רבותינו:

רעב בעיר פזר רגליך, שנאמר: **ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה.**

ואומר: **אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם.**

מאי ואומר?

וכי תימא הני מלי היכא דליכא סכנת נפשות, אבל היכא דאיכא סכנת נפשות לא, תא שמע: **לכו ונפלה אל מחנה ארם.**

פרק ח

המשך סימן רלא

כי קרא ה' לרעב, -

אמר ר' יוחנן:

שלושה דברים הקב"ה קורא אותם בעצמו, ואלו הם:

רעב,

ושובע,

ופרנס.

רעב - כי קרא ה' לרעב.

שובע - וקראתי אל הדגן והרביתי אותו.

פרנס - דכתיב: ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה.

וגם בא אל הארץ שבע שנים.

א"ל רב נחמן לרב יצחק:

בהנך שבע שנים מאי אכול?

א"ל: הכי אמר ר' יוחנן:

שנה ראשונה אכלו מה שבבתיהם.

שניה אכלו מה שבשדות.

שלישית בשר בהמה טהורה.

רביעית בשר בהמה טמאה.

חמישית בשר שקצים ורמשים.

ששית בשר בניהם ובנותיהם.

שביעית בשר זרועותיהם.

לקיים מה שנאמר: איש בשר זרועו יאכלו - וזה בנה אשר החיה אלישע.

מפני מה נענש גחזי?

מפני שקרא לרבו בשמו.

סימן רלב

ויהי הוא מספר למלך (ישראל) את אשר החיה את המת -

אמר ר' לוי:

מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין הקב"ה חפץ בקלוסו של רשע.

בתורה מניין?

דכתיב: ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא.

בנביאים?

דכתיב: ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את המת וגו' ואת האשה וזה בנה.

וכי לאחורי תרעא הוּו קאיי?!

רבנן אמרין:

אפילו הם בסוף העולם הטיסון הקב"ה והביאן, שלא יהא אותו רשע מספר בנפלאותיו של הקב"ה.

בכתובים:

דכתיב: ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך.

פרק ט

המשך סימן רלב

תנא דבי אליהו:

עשה אדם מצוה גזרו עליו טובה עד ארבע דורות, כיהוא בן נמשי, שנאמר: **יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים וגו'.** אמרו עליו, על יהוא בן נמשי:

אדם ירא שמים היה ולא הלך אחרי עגלי ירבעם כיון שבא לידי גדולה קלקל במעשיו, עליו הוא אומר: וישמן ישורון ויבעט.

בא יהואחז בנו ועשה תשובה אחריו צדיק וטוב לו, לא עשה תשובה רשע וטוב לו. בא יהואש בן יהואחז בן יהוא אחריו, עשה תשובה צדיק וטוב לו, לא עשה תשובה רשע וטוב לו.

כתיב: ולא דבר ה' למחות את שם ישראל וגו'.

וכי מה טיבו של ירבעם והרי עובד ע"א היה!?

אלא מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס, שנאמר: **וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם וגו' מיד גער בו בנזיפה.**

אמר לו: חס ושלוש שנתנבא אותה נבואה ואם נתנבא מן השמים היה.

באותה שעה אמר הקב"ה: דור עובד אלילים וראש דור ע"א והארץ אשר אמרתי לאברהם ליצחק וליעקב לזרעך אתננה, תנו אותה בידו של זה, שלא קבל לשון הרע.

אמרו: מה שלא מסר ביד יהושע בן נון וביד דוד מלך ישראל, מסרוהו בידו, שנאמר: **הוא**

השיב את גבול ישראל וגו'.

בא זכריה בן ירבעם בן יואש בן יהואחז בן יהוא אחריו, עשה תשובה צדיק וטוב לו, לא עשה תשובה כו'. וכן במדה זו בכל משפחות האדמה בין בישראל בין באומות העולם.

גמילות חסדים אנו למדים מאיזבל כי ביתה היה סמוך לשוק וכל מת שהיה עובר בשוק הייתה יוצאה מתוך ביתה ומכה בכפיה ומקוננת בפיה ומהלכת עשרה צעדות.

וכל חתן שהיה עובר בשוק הייתה יוצאה מפתח ביתה ומסלסלת בכפי ידיה ומהלכת עשרה צעדות, ונתנבא עליה אליהו זכור לטוב: **הכלבים יאכלו את איזבל בחלק יזרעאל -** והאברים שגמלו חסד לא שלטו בהם הכלבים וניתנו לקבורה, שנאמר: **וילכו לקברה וגו'.**

ויאמר לאשר על המלתחה.

אמר ר' אחא בר יעקב: דבר הנמלל ונמתח ביד.

פרק י

המשך סימן רלב

ולאחאב שבעים בנים בשומרון -

זה שאמר הכתוב: **ה' שמעתי שמעך יראתי.**

אברהם עשה רצונך נתת לו בן למאה שנה.

אחאב עובד אלילים הוליד שבעים בנים.

שרה עשתה רצונך נתת לה בן לתשעים שנה, (ג)

איזבל בת כומרים הולידה שבעים בנים. וכשם שהיו לו שבעים בנים בשומרון, כך היו לה

ביזרעאל, וכל אחד ואחד היו לו פלטין של קיץ ופלטין של חורף, הדא הוא דכתיב: **והכיתי את**

בית החורף על בית הקיץ.

וישימהו למחראות -

קורין אותו לשבח למוצאות.

ר' יהושע בן קרחה אומר:

למחראות כשמה, מפני שהוא גנאי לע"א.

ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות -

ומי אמר לו נבואה זו?

יונה בן אמיתי.

יהוא מלך על ישראל עשרים ושמונה שנה.

וכתיב: **ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה'.**

מאי גרמא ליה?

אמר אביי:

ברית כרותה לשפתים, שאמר: **אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה.**

רב אמר:

חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה.

פרק יא

המשך סימן רלב

ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה -

אמר ר' יהודה אמר רב:

אלמלי לא נשתייר אביתר לאחימלך לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט, דכתיב: **ועתליה אם אחזיה וגו'** הכא אשתייר יואש, והתם אשתייר אביתר.

ותקח יהושבע בת המלך וגו' את יואש -

עליו הכתוב אומר: **כי יצפנני בסוכה ביום רעה וגו'.**

סימן רלג

ויוציא את בן המלך ויתן עליו את הנזר ואת העדות,
נזר כלילא.

עדות -

אמר ר' יהודה אמר רב:

עדות היא לבית דוד: שכל הראוי למלכות הולמתו, וכל מי שאינו ראוי למלכות, אינו הולמתו.
אמר דוד: **זאת הייתה לי כי פקודיך נצרתי -** בשכר שפקודיך נצרתי זאת הייתה לי לעדות.
מאי עדותיה? אמר ר' יהושע בן לוי, שהייתה מניחה במקום תפילין והולמתו.

והא בעי אנוחי תפילין?

אמר ר' שמואל בר רב יצחק:

מקום יש בראש להניח בו שני תפילין.

ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך -

אמר ר' יהודה אמר רב:

שבקש להולמו ולא הולמתו.

פרק יב

המשך סימן רלג

בן שבע שנים יהואש במלכו וגו' וארבעים שנה מלך בירושלים -

בשנת כ"ג ליואש בדק את הבית, הרי קנ"ה שנים משבנאו שלמה עד שבדקו יואש.

ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהויעדע הכהן ויזקן יהוידע וישבע ימים וגו'

כי עשה טובה בישראל -

משנולדה קללה בימי שלמה נולד יהוידע המתקן.

רבי אלעזר אומר:

בעליית בית המקדש היה טמון.

ר' שמואל בר נחמן אמר :
בתאים היה טמון.

אמר רבי :

נראין דברי ר' אלעזר בימות החמה, ודברי ר' שמואל בימות הגשמים,
אמר דוד : **כי אתה תאיר נרי** ביהושבע.
וה' אלהי יגיה חשכי ביהוידע.

אך לא יעשה בית ה' ספות כסף -

בעי מניה רב הונא מרב ככלי שרת מהו שיעשו מקדשי בדק הבית, צרכי מזבח נינהו ומקדשי
בדק הבית עושין אותו, או צורך קרבן נינהו ומתרומת הלשכה היו נעשין?
א"ל : אין נעשין אלא מתרומת הלשכה.

איתיביה : **וככלותם הביאו לפני המלך (ולפני) ויהוידע הכהן את שאר הכסף (הנמצא בית ה')**
ויעשהו כלים לבית ה'!?

א"ל : דאקריך כתובי לא אקרייך נביאי : **אך לא יעשה בית ה' ספות כסף מזמרות מזרקות וגו'**
וחזקו בו את בית ה'.

אי הכי קשו קראי אהדדי. לא קשיא, כאן שגבו והותירו, כאן שגבו ולא הותירו.

וכי גבו והותירו מאי הוי?

אמר ר' אבהו :

לב בית דין מתנה עליהם : אם הוצרכו - הוצרכו, ואם לאו יהיו לכלי שרת.

דבי רבי ישמעאל תנא :

כלי שרת היו באים מתרומת הלשכה, שנאמר : **את (שאר) הכסף.**

אי זו הוא כסף שיש לו שירים?

הוי אומר : זו תרומת הלשכה.

פרק יג

המשך סימן רלג

ואלישע חלה את חליו -

שנו רבותינו :

שלשה חלאים חלה אלישע :

אחד שגירה דובים בתינוקות,

ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידיו,

ואחד שמת בו. שנאמר: **ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו.**

ועד אלישע לא הוה איניש דחליש ואתפח, עד דאתא אלישע ובעא רחמי.

ועד אברהם לא הוה זקנה, מי שרואה אברהם סבור שהוא יצחק ומי שרואה יצחק סבור שהוא אברהם, עד דבעא אברהם רחמי, שנאמר: **ואברהם זקן בא בימים.**

ועד יעקב לא הוה חולשא, אמר יעקב: היאך אדם מישב ומצוה את בניו?! בעא רחמי והוה חולשא, שנאמר: **ויאמר ליוסף הנה אביך חולה.**

וימת אלישע ויקברוהו -

היא שנת עשירי ליהואש, מכאן אתה מחשב כמה שנים פרנס אלישע את ישראל: מייט ליהושפט ועד עכשו הרי יותר מששים שנים.

ויהיה הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד -

שנו רבותינו:

מי שנתחייב מיתה בבית דין לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. אלא שתי קברות היו מתוקנין בבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולחנקין.

וכל כך למה?

לפי שאין קוברים רשע אצל צדיק, שנאמר: **ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וגו'.**

אמר ליה אביי: ודילמא לקיומי, **ויהי נא פי שנים ברוחך אלי.**

אמר ליה: אי הכי היינו דתניא: על רגליו עמד ולביתו לא הלך, אלא, **ויהי נא פי שנים ברוחך אלי - היכי משכחת לה?**

אמר ר' יוחנן:

שריפא את צרעת נעמן, שהיא שקולה כמת, דכתיב: **אל נא תהי כמת** (שאר קיטעא כתוב בתהלים ברמז תש"ה).

ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי -

אמר ר' חמא בר חנינא:

גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, שנאמר: **ויהי הם קוברים וגו'.**

מילתא דרבי אליעזר עבידא פליגא, דאמר רבי עזריה:

תדע לך כח הצדקה משלום בן תקוה, שהיה מגדולי הדור והיה עושה צדקות בכל יום.

ומה היה עושה?

היה ממלא חמת מים והיה יושב על פתח העיר וכל אדם שהיה בא מן הדרך היה משקה אותו ומשיב את נפשו, ובזכות זה שרתה עליו שכינה, שנאמר: **וילך חלקיהו הכהן ואליקים אל**

חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה, ולמפרע נקרא שמו סחרה, על שם: **כי טוב סחרה**, וכשמת בעלה חסרה אותה צדקת את בעלה ויצאו כל ישראל לגמול חסד עם שלום בן תקוה, וראו החיל שבא עליהם וישליכו את האיש בקבר אלישע וחיה, ואח"כ הוליד את חנמאל שנאמר: **הנה חנמאל בן שלום**.

פרק יד

המשך סימן רלג

בשנת שתים ליואש בן יואחז מלך ישראל מלך אמציהו בן יואש מלך יהודה, בן עשרים וחמש שנה היה במלכו ועשרים ותשע שנים מלך בירושלים -
בשנת (י"ב [י"ד]) לאמציה, אז הכה את אדום בגי המלח עשרת אלפים ואת אמציה מלך יהודה בן יהואש בן אחזיהו תפש יהואש מלך ישראל בבית שמש וחזר לשומרון. בו בפרק מת יואש.

ויחי אמציה בן יהואש מלך יהודה אחרי מות יהואש וגו' חמש עשרה שנה -
ומעת אשר סר אמציה מאחרי ה' ויקשרו עליו קשר וגו'.
החוח אשר בלבנון - זה חמור.
שלח אל הארז - זה יעקב.
תנה את בתך לבני - שכם בני חשקה נפשו בבתכם.
ותעבור חית השדה אשר בלבנון - זה שמעון ולוי.
ותרמוס את החוח - ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב.

סימן רלד

ויהי אחרי בא אמציהו וגו' -
זה שאמר הכתוב: **איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת.**

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי:
אמר הקב"ה: כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק וזבח וקטר לאלוהיהם, שנאמר: **ויזבח לאלוהי דמשק**, ושחקתי עם אמציה ונתתי מלכי ארם בידו, הביא אלוהיהם והשתחוה להם, שנאמר: **ויהי אחרי בא אמציהו מהכות את האדומים וגו'.**
היינו דאמרי אינשי: חדי ליה למר ולא ידע, בכי ליה למר ולא ידע, ווי לדין דלא ידע בין טב לביש.

בן ט"ז שנה עוזיה במלכו ונ"ב שנה מלך בירושלים ובימי דרשו ה' הצליחו האלהים
ומה היא ההצלחה שהצליחו?
הוא בנה את אילת וישיבה ליהודה.

ומה ת"ל אחרי שכב המלך עם אבותיו?

אלא שמלך בימי אבותיו.

דבר אחר:

מה יורם ואחזיהו ויותם מתו מיתת תחלואים ע"י אחרים, כך אמציהו מת מיתת תחלואים ע"י אחרים.

עוזיהו וירבעם מלכו כאחת, אלא שירבעם מלך בימי אביו שנה, שנאמר: **וישכב יהואש עם אבותיו.**

(וכתיב): **וירבעם ישב על כסאו, בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עוזיהו.**

אפשר לומר כן, והלא שניהם מלכו כאחת!?

אלא שמלך מלכות מנוגעת.

וכן הוא אומר: **ויהי עוזיהו המלך מצורע עד יום מותו ויותם בנו על בית המלך שופט.**

ואומר: כלם נתייחסו בימי יותם ובימי ירבעם בן יואש, אפשר לומר כן!?

אלא כל כ"ה שנה שהיה עוזיהו מצורע, יותם בנו על בית המלך שופט.

והצרעת זרחה במצחו -

והלא דברים ק"ו:

ומה עוזיהו המלך שלא נתכוון לגדולה בשביל כבוד עצמו אלא בשביל כבוד קונו כך נענש, המתכוון ליטול לו גדולה ולא בשביל קונו על אחת כמה וכמה.

ועוד ק"ו:

ומה מרים שלא נתכוונה לדבר באחיה לגנאי אלא לשבח, ולא למעט פריה ורביה אלא לרבות ובינה לבין עצמה כך נענשה, המתכוון לדבר בחברו לגנאי ולא לשבח למעט פריה ורביה בינו ובין אחרים על אחת כמה וכמה.

הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת וגו' כדבר ה' וגו' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי -

אמר רב נחמן בר יצחק:

כדבר ה' וגו' אשר דבר ביד עבדו -

שהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטוב.

ולא דבר ה' למחות את שם ישראל -

אין הקב"ה מבקש (שימות) [שיפסל] אחד מישראל.

ראה מה כתיב: **ואל יאמר בן הנכר הבדל יבדילני וגו'.**

ומה על בן נכר לא אמרתי לפוסלו בני על אחת כמה וכמה.

הגבעונים שהיו גרים גרורים ומיראה נתגיירו קבלתי אותם, ועל שבקש שאול להזדווג להם

והרג מהם הרגתי אותם, ולא עוד, אלא שהבאתי שלש שנים רעב בשבילו ולבני אני פוסל!?

הוי **ולא דבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים.**

פרק יז

המשך סימן רלד

מה נשתנה הושע בן אלה שגלו עשרת השבטים בימיו?

אלא עד עכשיו הייתה עבודת אלילים קשורה ביחיד וקשה לפני הקב"ה להגלות את הצבור בעון יחיד, כיון שבא הושע בן אלה וביטל כל המשמרות כלן ואמר: כל מי שיעלה לירושלים יעלה ולא אמר הכל יעלו לירושלים, עליו הוא אומר: **ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, עליו עלה שלמנאסר - מפני ששמט קולר מצוארו ונתנו בצואר הרבים.**

מכאן אמרו:

כל העושה מצוה ואינו גומרה מתחייב בנפשו. וקובר אשתו ושני בניו.

ויעד ה' בישראל וביהודה ביד כל נביאי (וביד) כל חוזה -

נביאי כתיב,

רבי ור' נתן,

רבי אומר:

נביא אחד שחרית ונביא אחד בין הערבים.

ור' נתן אומר:

שני נביאים שחרית ושני נביאים בין הערבים.

אמר ר' יעקב מכפר חנון:

תשעים שנה עשה הקב"ה משלח בישראל כמנין ויעד.

ויהי בתחלת שבתם שם וגו' וישלח ה' בהם את האריות ויהיו הורגים בהם -

שלחו ואמרו: אדוננו המלך! הארץ ששלחתנו עליה אינה מקבלת אותנו והנה נשארנו מעט מהרבה.

שלח המלך וקרא לזקני ישראל, אמר להם: כל השנים הללו שחייתם בארצכם לא שכלה אתכם חית השדה ועכשו אינה מקבלת עבדי?!

אמרו דבר של עצה, אולי יחזירם לארצם.

א"ל: אדוננו המלך! הארץ אינה מקבלת נכרי שלא נימול ושאינו קורא בתורה.

א"ל: תנו לי מכם שנים וילכו וימולו אותם וילמדו אותם תורה, ודבר המלך אין להשיב, ושלחו

את ר' דוסתאי בן ינאי ואת רבי סבא והיו מלמדים אותם ספר תורה בכתב נוטריקון והגוים

האלה היו הולכים בחקות התורה ובחקות אלהיהם, שנאמר: **ואת אלהיהם היו עובדים.**

ועלה עזרא מבבל וזרובבל בן שאלתיאל ובאו עליהם השמרונים ק"פ אלף, התחילו בונים

בהיכל, **באדיין קמו זרובבל בן שאלתיאל -** וכי שמרונים היו והלא כותיים היו?!

אלא על שם העיר נקראו שומרונים, ואז נדו את הכותיים ושלא יגייר אדם מהם.

ועוד שבקשו להרוג את נחמיה במרמה, שנאמר: **לכו ונועצה יחדו** - עד שבטלו מלאכת ה' שתי שנים **והות בטילא וגו'**.

מה עשו עזרא וזרובבל ויהושע בן יהוצדק?

קבצו את כל הקהל את היכל ה' והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תינוקות ושלש מאות ספרי תורות בידם ושלש מאות כהנים ושופרות בידם והיו תוקעין והלויים משוררין ומזמרין ונדו את הכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין התחתון ובחרם ב"ד העליון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי.

מכאן אמרו:

כל האוכל פת כותי כאלו אוכל בשר חזיר, ואל יגייר אדם מישראל כותי ואל יהא להם חלק בתחיית המתים וחלק ונחלה וזכרון בישראל ושלחו את החרם אצל ישראל שבבבל, והם הוסיפו עליהם חרם על חרם והמלך כורש קבע עליהם חרם על חרם, שנאמר: **ואלהא די שכין שמיה תמן וגו'**.

ואנשי בבל עשו את סכות בנות -

אמר ר' יהודה:

אנשי בבל עשו את סכות בנות -

ומאי ניהו?

תרנגולת.

אנשי (נות) [כות] עשו נרגל -

ומאי ניהו?

תרנגול.

אנשי חמת עשו את אשימא -

ומאי ניהו?

ברחא קרחא.

העוים עשו את נבחז ואת תרתק -

ומאן ניהו?

כלב וחמור.

והספרוים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך -

ומאי ניהו?

הפרד והסוס.

אדרמלך -

דאדר ליה למריה בטעינא.

ענמלך -

דעני ליה למריה בקרבא.

אף חזקיהו מלך יהודה בקש אביו לעשות לו כן, אלא שסכתו אמו סלמנדרא.

פרק יח

המשך סימן רלד

וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה -

העיד ר' יהושע לפני רבי על ר' מאיר, שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו.

חברו עליו אחיו ובית אביו.

א"ל: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו היתר!!

דרש להם מקרא זה: **וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן.**

אפשר בא אסא ולא בערו, בא יהושפט ולא בערו, והלא כל ע"א שבעולם אסא ויהושפט בערום!!

אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו.

מכאן לת"ח שאמר דבר הלכה, שאין מזיחין אותו.

ואמרי לה: שאין מזיחין אותו.

ואמרי לה: שאין מזניחין אותו.

סימן רלה

אחר הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ירושלם -

האי דישנא להאי פרדשנא?

אמר רבינא:

מאי אחר הדברים והאמת?

לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע, אמר: אי אמינא ליה לחזקיה דמייתינא ליה סנחריב ומסרנא ליה

בידך, יאמר: לא איהו בעינא ולא ביעתותיה בעינא, מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתי ליה,

דכתיב: נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן הייתה וכאשר יעצתי היא תקום

לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו.

אמר ר' יוחנן:

אמר הקב"ה: יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו וסיעתו, שנאמר **והיה ביום ההוא**

יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן.

אמר ר' יצחק נפחא:

חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיה, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

מה עשה?

נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב. בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקות שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. ועל אותו הדור הוא אומר: **והיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף, אע"פ שאלף גפן באלף כסף, לשמיר ושית יהיה.**

ואומר: **ואוסף שללכם אוסף החסיל כמשק גבים שוקק בו.**

הו קא מפחדי ואמרי: **מאי נעביד?**

אמר להו נביא לישראל: אספו שללכם!

אמרו לו: **כל אחד ואחד לשלל או לחלק?**

אמר להם: **כאוסף החסיל, מה אסיפת החסיל כל אחד ואחד לעצמו, אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו.**

א"ל: והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו?!

א"ל: **כמשק גבים שוקק בו - מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף ממונם של ישראל כשנפל ביד האומות טהר.**

סימן רלו

שלוש הרג את זכריה ומלך תחתיו ירח ימים. בשנת ל"ט שנה לעזריהו מלך יהודה מלך מנחם בן גדי על ישראל עשר שנים בשומרון, ובשנת נ"ב שנה לעזריה מלך פקח בן רמליהו עשרים שנה על ישראל בשומרון, ובשנת שתיים לפקח בן רמליהו מלך יותם בן עוזיהו בן כ"ה שנה היה במלכו וט"ז שנה מלך בירושלים, בשנת י"ז לפקח מלך אחז בן יותם בן עשרים שנה אחז במלכו וט"ז שנה מלך בירושלים.

באותה שעה: **ויהרג פקח בן רמליהו ביהודה, ובשנת שלש לאחז היה ויהי בימי אחז ויוגד לבית דוד - באותה שעה: ויקח אחז את הכסף ואת הזהב וגו'.**

בשנת עשרים לפקח: **בא תגלת פלאסר מלך אשור (ויך) [ויקח] את עיון - ונטל את שני עגלי הזהב ושברן והלך לו, שנאמר: ויבוא עליו תגלת פלאסר וגו' - ולא לעזרה לו, שכבר שמע מה שאמר הנביא: אל תירא משני זנבות האודים - באותו הפרק: ויקשור קשר הושע בן אלה על פקח בן רמליהו ויכהו וימיתו וימלוך תחתיו בשנת עשרים ליותם - שהיא שנת ארבע לאחז.**

אפשר לומר כן?

אלא שהייתה גזירה גזורה בימי יותם ארבע שנים.

דבר אחר:

שרצה למנות ליותם בקבר ולא לאחז בחיים, **עליו עלה שלמנאסר** נמצא אחז מלך יהודה והושע בן אלה משועבדים למלך אשור שמונה שנים.

בשנת י"ב (לפקח) [לאחז] ויער ה' את רוח פול ויגלם לראובני ולגדי - ולקח את העגל שבבית אל והלך לו לקיים מה שנאמר: גם אותו לאשור יובל.

ר' נהוראי אומר משום ר' יהושע:

הרי הוא אומר: **כאשר יציל הרועה מפי הארי שתי כרעים או בדל און וגו'** אלו הם עשרת השבטים שנסמכו על חזקיהו ופלטו עמהן. **(נגב) בפאת מטה.**
מלמד שלא נשתיר מישראל היושבים בשומרון בפאת מטה ובדמשק ערש, אלא אחד משמונה שבהם.

ושאר העם היכן הוא?

בדמשק, לקיים מה שנאמר: **והגלית אתכם מהלאה לדמשק.**
אותה שעה, משראה הושע בן אלה שגלו עגלי הזהב, עמד והעביר פרדסיאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, שבכל מלכי ישראל הוא אומר: **וילך בדרך ירבעם**, אבל בהושע בן אלה כתיב: **רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו עלה עליו שלמנאסר.**

ומפני מה לא נחתם גזר דינם לגלות?

מפני שהיו תולים קללה במלכיהם, לקיים מה שנאמר: **אני ידעתי אפרים וגו'.**
באותה שעה שראה הושע בן אלה שפניו של מלך אשור לעלות ולהגלות את ישראל פעם שלישית, הלך ונסמך על מלכי מצרים, שכן הוא אומר: **בשנת י"ב לאחז וגו' מלך הושע וגו' ט' שנים.**

ר' יוסי אומר:

אפשר לומר כן, כבר היו לו ח' שנים משהרג את פקח ומלך תחתיו ומה תלמוד לומר תשע?
שנת תשע למרדו.

וכן הוא אומר: **וימצא מלך אשור בהושע קשר אשר שלח מלכים אל סוא מלך מצרים ולא העלה מנחה למלך אשור וגו' ויעצרהו מלך אשור ויאסרהו בית כלא. בשנת ארבע לחזקיהו עלה שלמנאסר על שומרון ויצר עליה וילכדה מקצה שלש שנים.**
בשנת שש לחזקיהו היא שנת תשע למרדו של הושע, **נלכדה שומרון ויגל מלך אשור את ישראל אשורה - והיינו דכתיב: ויתשם ה' מעל אדמתם.**

בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סנחריב וגו' -

ח' שנים שהה בין גלות ראשונה לשניה ועוד ח' שנים שהה מגלות שניה לשלישית ושהה עוד ח' שנים ועלה על מלך חזקיהו, לקיים מה שנאמר: **כעת הראשון הקל ארצה זבולון וגו'.**

אמר ר' יוסי:

טעות גדולה טעה סנחריב, שנאמר: **אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב**, אותה שעה שלח תרתן לאשדוד ושטף עמונים ומואבים והערביים, שהיו מסייעין אותם כשצר על שומרון שלש שנים, לקיים מה שנאמר: **בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב.**

באותה שעה: **וישלח מלך אשור את וגו' רבשקה וגו' - הנני נותן בו רוח ושמע שמועה ושב לארצו.**

ומה היא השמועה ששמע?

מה שנאמר: **וישמע אל תרהקה מלך כוש -** שטף שבנא הסופר וכל סיעתו והולכים בזיקים והלך לו לכוש, נטל חמדת כל האוצרות ובא לו לירושלים, לקיים מה שנאמר: **יגיע מצרים**

וסחר כוש וסבאים אנשי מדה.

יגיע מצרים - זה פרעה מלך מצרים.

וסחר כוש - זה תרהקה מלך כוש,

וסבאים אנשי מדה - אלו חיילות שלהם.

עליך יעבורו - זה ירושלים.

ולך יהיו - משולמים לך.

אחריך ילכו - זה חזקיהו.

בזיקים יעבורו - זה (בכרה ומנקה) [כרומנקיא].

אליך ישתחוו ואליך יתפללו - שהם מתנים שבחו של הקב"ה ואומרים: **אך בך אל ואין עוד אפס אלהים.**

בו ביום נסע סנחריב עשר מסעות **בא על עית וגו'.**

ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' - כלם מלכים קושרי כתרים בראשיהם, לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקיהו שלשה ימים.

ר' יוסי אומר:

יום שלישי של חזקיהו, הוא יום מפלתו של סנחריב ועמדה לו השמש כדרך שעמדה לו לאחז. בארבע לשבוע שהיא י"ח ליובל הייתה מפלתו של סנחריב, שנאמר: **וזה לך האות אכול השנה ספיה -** שעלו בפרק הפסח ולא הספיקו לזרוע ואכלו ספיהם, **ובשנה השנית סחיש -** שגדעו הלגיונות האילנות. ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטלו ואכלו פרים.

מלמד שלא נשתייר בשבוע אלא אותה שנה.

אחר מפלתו של סנחריב עמד חזקיהו ופטר את האוכלוסין שבאו עמו בקולרין וקבלו עליהם עול מלכות שמים, שנאמר: **ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען,** הלכו ובנו במה והקריבו קרבן לשם שמים, לקיים מה שנאמר: **ביום ההוא יהיה מזבח וגו'.**

בן עשרים וחמש שנה היה (חזקיה) במלכו ועשרים ותשע שנה מלך בירושלים -

ר' נהוראי אומר:

הוא בעי קומי רב:

כל ההאי טיבותא עבד [הושע בן אלה], **וכתיב: עליו עלה שלמנאסר?**

אלא כל המתחיל במצוה ולא גמרה, שלא אמר: הכל יעלו לירושלים, אלא אמר: מי שרוצה לעלות יעלה, שמת הקולר מצווארו ותלאו בצוואר הצבור.

סימן רלז

עתה המבלעדי ה' עליתי (אל הארץ הזאת) [על המקום הזה] להשחיתו ה' אמר אלי עלה -

אמר ריב"ל:

מאי דכתיב: יען כי מאס העם הזה את מי השלוח?

אמר רב יוסף:

אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר, חלף דקף עמא הדין במלכותא דבית דוד, דמדברין להון כמי שילוח דמנגדין בנייח, ואתרצו ברצין ובן רמליהו, **לכן הנה ה' מעלה עליכם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וחלף ביהודה שטף ועבר.**

וכי מאחר דברשות עבד, **מאי טעמא איענוש?**

נביא כי אתנבי אעשרת השבטים אתנבי, ואיהו יהיב דעתיה אכולה ארעא דישראל.

בא נביא ואמר לו: **כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבלון.**

מאי לא מועף?

אמר ר' אלעאי בר ברכיה:

אין נמסר עיף בתורה ביד המציק לו.

כעת הראשון הקל ארצה - לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה, אלא כאחרונים שקבלו עליהם עול תורה, ראויים הללו לעשות להם נס כנס דורכי הים וכעוברי הירדן, אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני עושה אותו גלילה בלויים.

סנחריב,

אמר ר' יוחנן:

יבא חזקיהו בעל שמונה שמות ויפרע מסנחריב, שיש לו שמונה שמות.

חזקיהו, דכתיב: כי ילד יוולד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום.

והאיכא חזקיה?

שחזקו יה.

דבר אחר:

שחזק את ישראל לאביהם שבשמים.

סנחריב, דכתיב ביה: תגלת פלאסר פלנאסר שלמנאסר פול סרגון (סרגין) אסנפר רבא ויקירא.

והאיכא סנחריב?

שסיחתו ריב.

דבר אחר:

שסח ונחר דברים כלפי מעלה.

אמר ר' יוחנן:

מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא?

מפני שלא ספר בגנותה של ארץ ישראל, שנאמר: **עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם.**

רב ושמואל

חד אמר:

מלך פקח היה.

וחד אמר:

מלך טפש היה.

מאן דאמר מלך פקח היה, אמר: אי אמינא להו עדיפא מארעייהו, יאמרו לי קא משקרת. ומאן דאמר מלך טפש היה, יאמרו: א"כ מאי רבותך.

להיכא אגלינהו?

מר זוטרא אמר:

לאפריקי.

ר' חנינא אמר:

להרי (שלג) [סלוג].

אמר ר' שמואל בר נחמני:

שלש פרוזודוגמאות שלח יהושע בן נון אצלם:

הרוצה לפנות יפנה.

ולהשלים ישלים.

לעשות מלחמה יעשה.

גרגשי פנה, לפיכך נתנה לו ארץ יפה כארצו וזו אפריקי.

גבעונים השלימו דכתיב: **וכי השלימו יושבי גבעון.**

ל"א מלכים עשו מלחמה ונפלו.

סימן רלח

רבי שמעון בן יוחאי אומר:

שוטה היה זה ולא היה יודע לפתות.

משל למה הדבר דומה?

לאדם שהלך לישא אשה.

א"ל: **אביך מלך,**

ואני מלך.

אביך עשיר,

ואני עשיר.

אביך מאכילך בשר ודגים ומשקך יין,
ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין, ואין זה פתוי.

אלא כיצד יאמר לה?

אביך הדיוט

ואני מלך

אביך עני

ואני עשיר

אביך מאכילך מיני קטניות

ואני מאכילך בשר ודגים ומשקך יין ישן

אביך מוליכך בקרון

ואני מוליכך בגלוניקא.

והלא דברים ק"ו:

אם מי שבא לספר בשבח ארצו ולא ספר בגנות ארץ ישראל כך, ק"ו למספר בשבחה (שאר קיטעא כתוב ביהוושע ברמז כ"ד).

סימן רלט

מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי -

דרש ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי:

מאי דכתיב: לא מברכם מכל העמים חשק וגו'?

אמר הקב"ה לישראל: אני חושק בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם:

נתתי גדולה לאברהם, ואמר: ואנכי עפר ואפר.

נתתי גדולה למשה ולאהרן, אמרו: ונחנו מה.

נתתי גדולה לדוד, אמר: ואני בער ולא אדע.

אבל עו"א אינם כן!

נתתי גדולה לנמרוד, אמר: הבה נבנה לנו עיר.

לפרעה אמר: מי ה' אשמע בקולו.

לסנחריב אמר: מי בכל אלהי הארצות אשר הציל את ארצם מידי.

לנבוכדנאצר אמר: אעלה על במתי עב.

לחירם מלך צור אמר: אני מושב אלהים ישבתי.

פרק יט

סימן רמ

שנו רבותינו:

המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם.

אמר ר' יהושע:

בכל יום דנין את העדים בכינוי: יכה יוסי את יוסי, נגמר הדין לא היו הורגין בכנוי, אלא מוציאין כל אדם לחוץ ומשיירין הגדול שבהם, ואומרים לו: אמור מה שמעת בפירוש! והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין.

עומדין מנא לן?

אמר ר' יצחק דבי רבי אמי:

דאמר קרא: **ואהוד בא אליו והוא יושב בעלית המקרה וגו'.**

והלא דברים ק"ו:

ומה עגלון מלך מואב שהוא עו"א ולא ידע אלא בכנוי עמד, ישראל בשם המפורש על אחת כמה וכמה.

קורעין מנא לן?

דכתיב: **ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושבנא הסופר וגו' קרועי בגדים.**

ולא מאחין מנלן?

אמר ר' אבהו:

אתיא קריעה קריעה.

כתיב הכא: **קרועי בגדים.**

וכתוב התם: **ואלישע רואה והוא מצעק וגו'.**

ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהם שני קרעים!?

אלא מלמד, שהם קרועים לעולם.

שנו רבותינו:

אחד השומע ברכת ה' ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע ועדים אינם חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו, שנאמר: **ויהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו - המלך קרע והם לא קרעו.**

אמר ר' יהודה אמר שמואל:

השומע אזכרה מפי העו"א אינו חייב לקרוע.

וא"ת רבשקה ישראל מומר היה.

ואמר ר' יהודה אמר שמואל:

אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי בכנוי.

ופליגא דר' חייא בתרוייהו:

דאמר ר' חייא:

(אחד) השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כולו קרעים.

ממאן?

אילימא מישראל.

מי פקרי להו כולי האי?

אלא פשיטא מעו"א.

ושם המיוחד מי גמירי?

אלא לאו בכנוי. ושמע מנה בזמן הזה הוא דלא הא מעיקרא חייב, שמע מנה.

ביד מלאכיך חרפת

תאנא משום רבי יהושע בן קחחה:

פרעה שחרף בעצמו להקב"ה, שנאמר: מי ה' אשר אשמע בקולו - נפרע ממנו הקב"ה בעצמו,

שנאמר: וינער ה' את מצרים.

ואומר: דרכת בים סוסיך.

סנחריב שחרף על ידי שליח, שנאמר: ביד מלאכיך חרפת - נפרע ממנו הקב"ה על ידי שליח,

שנאמר: ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף.

אמרו: הגדול שבהם היה ממונה על קפ"ה אלף והקטן שבהם אין פחות משני אלפים, שנאמר:

ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדוני המלך ואתנה לך אלפים סוסים אם תוכל לתת

רוכבים עליהם.

סימן רמא

ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור -

במה הכם?

ר' אליעזר אומר:

ביד הכם, שנאמר: וירא ישראל את היד הגדולה - היא היד שעתידה ליפרע מסנחריב הרשע.

ר' יהושע אומר:

באצבע הכם, שנאמר: ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים הוא - היא אצבע שעתידה

להיפרע מסנחריב הרשע.

ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר:

אמר לו הקב"ה לגבריאלי: **כלום מגלך נטושה?**

אמר לפניו: רבש"ע, כבר היא נטושה ועומדת מששת ימי בראשית, שנאמר: **מפני חרבות נדרו**

(עמים) מפני חרב נטושה.

אמר ר' שמעון בן יוחאי:

אותו הזמן זמן בישול פירות היה.

אמר לו הקב"ה לגבריאלי: כשאתה יוצא לבשל את הפירות הזקק להם, שנאמר: **מדי עברו יקח**

אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה.

אמר רב פפא:

היינו דאמרי אינשי: אגב ארחך לבעל דבבך אשתמע.

ויש מפרשים:

בחוטמו נשף להם ומתו, שנאמר: **וגם נשף בהם ויבשו.**

ר' ירמיה בר אבא אומר:

כפים ספק להם, שנאמר: **וגם אנכי אכה כפי אל כפי.**

ר' יצחק אומר:

אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי החיות ומתו, שנאמר: **מקול המון נדרו עמים מרומותיך**

נפצו גוים.

כמה נשתיירו מהם?

אמר רב:

עשרה, שנאמר: **ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם.**

כמה נער כותב?

י"ד.

ושמואל אומר:

תשעה, שנאמר: **כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעפיה פוריה.**

ר' יהושע בן לוי אומר:

ראבעה עשר, שנאמר: שנים ושלשה וארבעה וחמשה.

ר' יוחנן אומר:

חמישה:

סנחריב

ושני בניו
נבוכדנאצר
ונבוזראדן.
נבוזראדן גמרא.

נבוכדנאצר, דכתיב: **ורויה דרביעאה דמה לבר אלהין** - ואי לאו דחחזה ליה מנא הוה ידע.
סנחריב ושני בניו, שנאמר: **ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב.**

ר' אליעזר אומר:

ששה, שכן דרכו של נער להיות שורט שריטה.
הציץ רבשקה על החומה ושמע שהיו קוראין את ההלל, ואמר לסנחריב: חזור לאחוריך כי נסים נעשים להם בזה הלילה והיה מבזה את הדבר, שנאמר: **ינופף ידו הר בת ציון.**

ויהי הוא משתחוה בית נסרוך -

אזל אשכח דפא דתיבותא דנח, אמר: איהו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא, אמר: אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקריב לתרין בנוי קמיה.
שמעו בניה, אמרו ליה: כולי האי סליק בך ולא הדרת בתשובה, מיד קטלוהו, שנאמר: **ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב.**

פרק כ

סימן רמב

בימים ההם חלה חזקיהו למות -

זהו שאמר הכתוב: **מי כהחכם ומי יודע פשר דבר.**

אמר ר' המנונא:

מי כהקב"ה שעשה פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו.

חזקיהו אמר:

ליתי ישעיהו גבאי, כי היכי דאזל אליהו לגבי אחאב.

ישעיהו אמר: ליתי חזקיהו גבאי, כי היכי דאזל יהורם לגבי אלישע.

מה עשה הקב"ה?

הביא יסורין על חזקיהו ואמר לישעיהו: לך ובקר את החולה, שנאמר: **בימים ההם חלה**

חזקיהו למות.

וכתיב: **ויבא אליו ישעיהו.**

א"ל: **צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה -** מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא.

א"ל: **אמאי כולי האי?**

א"ל: משום דלא עסקת בפריה ורביה.

א"ל: חזינא ברוח הקדש, דנפקי מנאי בנין דלא מעלי.

א"ל: **את בהדי כבשי דרחמנא, למה לך?**

מ"מ איבעי לך לאיעסוקי בפריה ורביה, ומאי דניחא קמי דקודשא בריך הוא ליעביד.

א"ל: השתא הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידך וזכותא דידי והויין לי בני מעליא.

א"ל: כבר נגזרה גזרה עליך.

אמר לה: בן אמוץ כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.

אמר ר' חנן:

אפילו בא בעל החלום וא"ל: למחר הוא מת, אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: **כי ברוב חלומות והבלים וגו'.**

כה אמר ה' צו לביתך -

אמר ר' יצחק בר אבדימי משמיה דשמואל:

מנין למתנת שכיב מרע מן התורה?

שנאמר: צו לביתך בצואה בעלמא.

והלא דברים ק"ו:

ומה חזקיהו מלך יהודה שנמאר לו: **צו לביתך**, לא נמנע מלבקש רחמים לפני המקום, שהיה דורש אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה.

ומה משה שנאמר לו: **אל תוסף דבר אלי -** לא נמנע מלבקש רחמים, ישראל על אחת כמה וכמה.

ויסב (חזקיהו) את פניו אל הקיר -

ר' יוחנן אמר:

שהתפלל מקירות לבו, שנאמר: **מעני מעני אוחילה קירות לבי.**

ריש לקיש אמר:

על עסקי קיר אחת קטנה לאלישע, החיה את בנה, אבי אבא שחיפה את כל ההיכל זהב על אחת כמה וכמה.

זכר נא' את אשר התהלכתי לפניך באמת וגו' והטוב בעיניך עשיתי -

מאי והטוב בעיניך עשיתי?

אמר רב:

שסמך גאולה לתפלה.

ר' לוי אמר:

שגנו ספר רפואות.

שנו רבותינו:

ששה דברים עשה חזקיהו, על שלושה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו:

גנז ספר רפואות והודו לו.

כתת נחש הנחשת שעשה משה והודו לו.

גרר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו.

ועל שלשה לא הודו לו:

סתם את מוצא מי גיחון ולא הודו לו.

קצץ דלתות ההיכל ושגרם למלך אשור ולא הודו לו.

עבר ניסן בניסן ולא הודו לו.

ולית ליה לחזקיהו, **החדש הזה לכם ראש חדשים** זה ניסן, ואין אחר ניסן!:

אלא טעה בדשמואל, דאמר שמואל:

אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקבעו ניסן, ואיהו סבר, הואיל וראוי לקבעו לא אמרינן.

ויסב (חזקיהו) את פניו אל הקיר -

באיזה קיר נשא עיניו?

רבי יהושע בן לוי אומר:

בקירה של רחב, כי ביתה בקיר החומה.

אמר לפניו: רבש"ע, רחב הזונה שתי נשפות הצילה לך, ראה כמה נפשות הצלת לה, הה"ד:

ויבאו המרגלים ויוציאו את רחב וגו'.

תני רשב"י:

אפילו היו במשפחתם מאתים אנשים והלכו ודבקו במאתים משפחות, כלם ניצולו בזכותם, אבותי שקרבו לך כל הגרים האלו על אחת כמה וכמה.

רבנן אמרינן:

על קירות לבו, אמר: חזרתי על רמ"ח אברים שבי ולא הכעסתיך באחד מהם, על אחת כמה וכמה שתנתן לי נפשי.

אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא:

כל התולה בזכות עצמו, תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים, תולין לו בזכות עצמו.

משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך - לפיכך תלו לו

בזכות עצמו, שנאמר: ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו'.

חזקיהו תלה בזכות עצמו, שנאמר: **זכר נא את אשר התהלכתי לפניך - לפיכך תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי.**

והיינו, דאמר ר' יהושע בן לוי:

מאי דכתיב: הנה לשלום מר לי?

מר אפילו בשעה ששגר לו הקב"ה שלום, מר הוא לו.

ויהי ישעיה לא יצא (אל) חצר התיכונה -

כתיב: **עיר וקרינן חצר**, מכאן לאיסטרטיא של מלכים שהם כעירות בינוניות.

וישעיה מאי בעי התם?

אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן:

מלמד, שחלה חזקיהו והלך ישעיהו להושיב ישיבה על פתחו.

מכאן לת"ח שחלה, שמושיבין ישיבה על פתחו, ולא מילתא היא, דדילמא אתי לאגרוויי ביה שטן.

סימן רמג

(חנני יוסיף) [והוספת] על ימיך חמש עשרה שנה -

ריש לקיש בשם בר קפרא אמר:

תוספתו של הקב"ה מרובה על העקר.

קין עקר, והבל על ידי שהוא תוספת נולד הוא ושתי תאומות עמו.

יוסף עקר, ובנימין על ידי שהוא תוספת העמיד עשרה בנים, דכתיב: **בני בנימין בלע ובכר וגו'.**

ער עקר, ושלח על ידי שהוא תוספת הוא מעמיד עשרה בתי דינים, הה"ד: **ובני שלח בן יהודה**

ער אבי לכה ולעדה אבי מרשא ומשפחות עבודת בית הבוץ לבית אשבע וגו'.

עקר שנותיו של איוב, לא היו אל ק"י שנים, ונתוספו לו מאה וארבעים שנה.

עקר מלכותו של חזקיה לא היו אלא י"ד שנה, ונתוספו לו חמש עשרה שנה, שנאמר: **הנני**

יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה.

ישמעאל עקר, ובני קטורה ע"י שהם תוספת **ותלד לו את זמרון וגו'.**

כיון שראו הנביאים שתוספת הקב"ה יתר על העקר, התחילו מברכין את ישראל בתוספת.

משה אמר: יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים.

דוד אמר: יוסף ה' עליכם ועל בניכם, אף לעולם הבא בלשון הזה הקב"ה מקבץ את

גלויותיהם של ישראל, שנאמר: **והיה ביום ההוא יוסיף ה' ה' שנית ידו.**

ויאמר ישעיהו (ישאו) [קחו] דבלת תאנים -

והלא בשר חי כשאתה נותן עליו דבלת תאנים מיד הוא נסרח!?

אלא הא כיצד?

נותן דבר המחבל לתוך דבר שנתחבל, כדי לעשות בו נס בתוך נס (שאר קיטעא כתוב בענין דאלישע ברמז רנ"ו).

מכתב לחזקיהו מלך יהודה בחלותו ויהי מחליו -

אמר ר' שמואל בר נחמני:

מכאן שהיה בין חולי לחולי חולי כבד משניהם.

אמר ר' לוי:

אברהם חדש זקנה, אמר לפני הקב"ה: רבש"ע, אדם ובנו נכנסים למקום אחד ואין אדם יודע את מי יכבד, ומתוך שאתה מעטרו בזקנה, אדם יודע למי יכבד.

אמר לו הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל.

מתחילת הספר ועד כאן לא נכתב זקנה, וכיון שעמד אברהם אבינו ניתן לו זקנה, שנאמר:

ואברהם זקן.

יצחק חדש יסורין, אמר לפניו: רבש"ע, אדם מת בלא ייסורין, מדת הדין מתוחה כנגדו, מתוך שאתה מביא עליו יסורין אין מדת הדין מתוחה כנגדו.

אמר לו הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, הדא הוא דכתיב: **ויאמר ליוסף הנה**

אביך חולה.

חזקיהו חדש עמידת חולי, אמר לפניו: רבש"ע, אלו העמדת אותו עד יום מותו אינו עושה תשובה, אבל מתוך שאדם חולה ועומד הוא עושה תשובה שלמה.

אמר לו הקב"ה: חייך, דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל, הה"ד: **מכתב לחזקיהו.**

חזקיהו (ד) לוח ישן ופרע נעור, כשעלה סנחריב עליו הפילו האלהים לפניו, הוה ליה למימר שירה על מפלתו ולא אמר.

ומה היה לו?

הפילו האלהים במטה וחלה, כדי שיאמר שירה, שנאמר: **מכתב לחזקיהו.**

סימן רמד

בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו כי שמע כי חלה חזקיהו -

משום דחלה חזקיהו שלח ספרים ומנחה?

אין לדרוש את המופת שהיה בארץ?!

דאמר ר' יוחנן:

אותו היום שמת אחז שתי שעות היה, וכי חלש חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא ניהליה, שנאמר: **הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש.**

מרודך בן בלאדן היה למוד לאכול בשש שעות וישן עד תשע שעות, וכיון שחזר גלגל חמה ישן לו ועמד ומצאו שחרית, בקש להרוג את כל עבדיו, אמר: הנחתם אותי לישן כל היום וכל הלילה?!

אמרי ליה: מרי, יומא הוא דהדר ביה ואלוהו של חזקיהו החזירו.
אמר להם: איכא כי האי גברא בהדאי ואל משדרנא ליה שלמא, כתב ליה:
שלם למלכא חזקיהו, שלם לקרתא דירושלים, שלם לאלהא רבה.

נבוכדנאצר ספריה דבלאדן הוה, ההאי שעתא לא הוה התם, כי אתא אמר להו: **היכי כתביתו?**
אמרו: הכי כתבין.

אמר להו: קריתו ליה אלהא רבה, וכתבתו ליה לבסוף?!

אלא הכי איבעיא לכו למיכתב:

שלם לאלהא רבה, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה.

אמרי ליה: קריינא דאגרתא להוי פרוונקא, רהט בתריה, כי רהט שלש פסיעות אתא גבריאל אוקמיה.

אמר הקב"ה: אתה פסעת שלש פסיעות בשביל כבודי, חייך שאני מעמיד ממך שלשה מלכים קוזמוקטורין שליטין מסוף העולם ועד סופו, ואלו הם:

נבוכדנאצר,

ואויל מרודך,

ובלשאצר.

וכן הוא אומר: **וחסד לאומים חטאת**, שהוא מתוקן להם (ה) כארסא של עכנא.

אמר ר' יוחנן:

אלמלי לא בא גבריאל (וקירבו [והעמידו]), לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל.

מאי בלאדן בן בלאדן?

אמרי: בלאדן מלכא אישתני אפיה והיה ככלבא, והוה יתיב בריה אבבא. כי הוה כתיב, הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה, והיינו דכתיב: **בן יכנז אב -** זה בלאדן בן בלאדן.

ועבד אדוניו - זה נבזראדן.

אמר הקב"ה: ומה בשכר פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמה, כשאני משלם שכר לאברהם ליצחק וליעקב שרצו לפני כסוסים, על אחת כמה וכמה.

ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו -

מכאן אמרו:

לא יהגה אדם מדברי תורה ויתגאה בהם, שמא עוקרין אותו.

שכן מצינו בחזקיהו שנתגאה ובקשו לעקרו מן העולם, ובשכר שאכל עם העו"א והראה לו הארון וגלה לו סוד עליונים, נתנו לו מנשה בנו.

סימן רמה

ארבעה הם שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קנקן של מימי רגלים, ואלו הם:

אדם,

קין

בלעם,

חזקיהו.

אדם מניין?

שנאמר: ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי.

קין?

דכתיב: ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי.

בלעם הרשע?

דכתיב: מי האנשים האלה עמך ויאמר בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי

חזקיהו?

מאין באו האנשים ויאמר חזקיהו מארץ רחוקה באו.

אבל יחזקאל בקי מכלם, שנאמר: בן אדם התחיינה העצמות האלה ויאמר ה' אלהים אתה ידעת.

אמר ר' יוחנן:

משל לצפור שהייתה ביד צייד, פגע בו אדם אחד, א"ל: זו שבידך מה היא חיה או מתה?
א"ל: אי בעית חיה אי בעית מתה.

וישמע עליהם חזקיהו -

אמר ר' חזקיהו:

כל המזמן כותי לתוך ביתו ומשמח עליו, גורם גלות לבניו, שנאמר: וישמח וגו' - וכתבי בתריה: מבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו.

והיו סריסים בהיכל מלך בבל -

ומאי סריסים?

רב אמר:

סריסים ממש.

ור' יוחנן אמר:

שנסתרסה ע"א בימיהם.

בשלמא למאן דאמר : שלא היו סריסים נח, א היינו דכתיב : **וחבל לא איתי בהון**.
אלא למאן דאמר : סריסים ממש, מאי דכתיב : **וחבל לא איתי בהון!**
חבלא דנורא.

בשלמא למאן דאמר : שנסתרסה ע"א בימיהם, היינו דכתיב : **כה אמר ה' לסריסים אשר
ישמרו את שבתותי**.

אלא למאן דאמר סריסים ממש, **מי משתעי קרא בגנותן של צדיקים?**
הא והא הויא בהו.

בשלמא למאן דאמר : סריסים ממש, היינו דכתיב : **ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב
מבנים ומבנות**.

אלא למאן דאמר : שנסתרסה ע"א בימיהם, **מאי טוב מבנים ומבנות?**
אמר ר' נחמן בר יצחק :
מבנים ובנות שהיו להם מבחרותם ומתו.

מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת?

אמר ר' תנחומא דרש בר קפרא בצפורי :

זה ספר דניאל שנקרא על שמו מופת השביעי, מיום שנבראו שמים וארץ לא עמד אדם מחליו,
עד שבא חזקיהו מלך יהודה וחלה וחיה, שנאמר : **מכתב לחזקיהו וגו'.**
התחיל להתפלל לפני הקב"ה ואומר : רבש"ע, תן לי אות, שנאמר : **ויאמר חזקיהו אל ישעיהו
מה אות וגו' -** אביך (כיבש) [כבד] מזלות והיה משתחוה לשמש וירד השמש וברח במערב עשר
מעלות, אם רוצה אתה ירד עשר מעלות אחרונות.

אמר חזקיהו : לא, כי ישוב צל המעלות, ונעתר לו, שנאמר : **(הנני משיב) [וישב] את הצל**

במעלות אשר ירדה במעלות אחז.

ראו כל מלכי הארץ ותמהו, לפי שלא נהיה כך משנברא העולם ושלח מרוודך לראות המופת,
כשראה חזקיהו את שלוחי מלך בבל נתגאה בלבו למעלה למעלה והראה להם כל אוצרות מלכי
יהודה ואוצרות בית קדשי הקדשים, ועוד פתח את הארון והראה להם את הלוחות, ואמר
להם : בזה אנו עושים מלחמה ונוצחים. כעס עליו הקב"ה, אמר לו : לא דיך שהראית להם כל
האוצרות, אלא שהראית להם את הלוחות מעשה ידי, חייך, הם יעלו ויקחו את כל האוצרות
שנאמר : **הנה ימים באים (נאם ה') ונשא כל אשר בביתך -** ותחת הלוחות יקחו מבניך סריסים
ואלו הם :

חנניה

מישאל

ועזריה

שנעשו סריסים ולא הולידו בנים, ועליהם הכתוב אומר : **כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו
את שבתותי וגו' ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם וגו'.**

ואשר עשה את הברכה ואת התעלה ויבא את המים העירה -

אינו מדבר אלא בדברי תורה שנמשלו למים.

פרק כא

המשך סימן רמה

ולמה נקרא שמו מנשה?

שנשה יה.

דבר אחר:

שהנשיא את ישראל לאביהם שבשמים.

ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי?

דכתיב: **בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וגו' -** מה אחאב אין לו חלק לעוה"ב אף מנשה כן.

רבי יהודה אומר:

יש לו חלק לעוה"ב, שנאמר: **וישיבהו ירושלים למלכותו -** אמרו לו למלכותו השיבו, לחיי העוה"ב לא השיבו.

אמר ר' יוחנן:

ושניהם מקרא אחד דרשו: **ונתתים לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן חזקיהו.**

מר סבר:

בגלל מנשה, דעשה תשובה ואינהו לא עבוד.

ומר סבר:

בגלל מנשה, דלא עשה תשובה.
מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים, כנגד שני מלכותו.
אחאב פ"ה,
ירבעם ק"ג.

סימן רמו

וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו.

נחום וחבקוק נתנבאו בימי מנשה ולפי שלא היה מנשה כשר, לפיכך לא נקראו על שמו.

שנו רבותינו:

כשחלה ר' אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו:

ר' טרפון,

ור' יהושע,

ור' אלעזר בן עזריה,

ור' עקיבא.

נענה ר' טרפון ואמר:

טוב אתה לישראל מטפה של גשמים, שטפת גשמים בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב.

נענה ר' יהושע ואמר:

טוב אתה לישראל מגלגל חמה, שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב.

נענה ר' אלעזר ואמר:

טוב אתה לישראל מאב ואם, שאב ואם מביאין את האדם לעוה"ז ואתה החייתנו בעוה"ז ובעוה"ב.

נענה ר' עקיבא ואמר:

חביבין יסורין.

אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו:

סמכוני ואשב ואשמע דברי ר' עקיבא תלמידי, שאמר חביבין יסורין.

א"ל: עקיבא בני, זו מנין לך?

אמר לו: רבי, מקרא אני דורש: **בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים וגו' ויעש הרע בעיני ה'.**

וכתיב: **גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה.**

וכי תעלה על דעתך שחזקיהו מלך יהודה לכל העולם למד תורה ולמנשה בנו לא למד!?

אלא מכל טורח שטרח בו וכל עמל שעמל בו, לא החזירו למוטב אלא יסורין, שנאמר: **וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את כל שרי צבא אשר למלך אשור וילדו את מנשה בחחים.**

וכתיב: **וכהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד.**

הא למדת שחביבין יסורין.

מאי ויאסרהו בנחושתיים?

עשה לו כמין מולאייר של נחשת ועשו אותו נקבים נקבים ונתנוהו לתוכה, והתחילו מסיקין תחתיו, וכיון שראה צרתו צרה, לא הניח ע"א בעולם שלא הזכירה, צלמא פלן איתי שיזבי וכיון שלא הועיל לו כלום, אמר: זכור אני שהיה אבי מקרא הפסוק הזה: **בצר לך ומצאוך כל הדבירים האלה ושבת עד ה' אלהיך - הרי אני קורא אותו, אם יענני מוטב ואם לאו כל אפייא שוין!**

והיו מלאכי השרת סותמין את חלונות של רקיע, שלא תעלה תפלתו לפני המקום ואומרים

לפניו: **רבון העולמים, אדם שהעמיד צלם בהיכל כלום יש בו תשובה?**

אמר להם הקב"ה: אם איני מקבלו בתשובה, הרי הדלת נעול כנגד כל בעלי תשובה.

מה עשה הקב"ה?

חתר לו כמין חתירה אחת תחת כסא הכבוד שלו ושמע תחנתו, הה"ד : **ויתפלל אליו ויעתר לו** ויחתר [לו] (כתיב).

אמר ר' אלעזר בר רב שמעון:
שכן בערבייא קורין לעתירא חתירתא.

וישיבהו ירושלם למלכותו -

במה השיבו?

רב שמואל בר נחמני בשם ר' חמא אמר:
ברוח השיבו, כמה דאת אמר : **משיב הרוח.**

וידע מנשה כי ה' הוא האלהים -

באותה שעה אמר מנשה : אית דין ואית דין.

שנו רבותינו:

שלשה באו בעלילה ואלו הן:

קין,

ועשו

ומנשה.

קין דכתיב: גדול עוני מנשוא - אמר : רבשי"ע, שישים ריבוא עתידין לחטוא לפניך ואתה מוחל לכלם ולעוני אי אתה נושא!?

עשו דכתיב: הברכה אחת היא לך אבי.

מנשה, בתחלה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו.

רב אשי:

אוקי אמורא ודרש אשלשה מלכים, אמר : למחר נפתח בחבריא.

אתחזי ליה מנשה בחלמיה, אמר ליה : חברך וחבריה דאבונך אנא, **מהיכא בעית למשרי**

המוציא?

אמר ליה : לא ידענא.

אמר ליה : **מהיכא למשרי המוציא לא גמירת וחברך קרית לך?**

אמר לה : אי אגמרת לי אדרשיה למחר.

אמר לה : מהיכא דקדמא בישולא דריפתא.

א"ל : **אמאי פלחתון לע"א?**

א"ל : אי הוית בההוא דרא, הוית נקיט בשיפולא גלימא דידך ורהיט להתם.

למחר אמר להו : נפתח ברבוותא.

בשנת כ"ב שנה למנשה גלה הוא ופסלו של מיכה עמו - ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ - נמצא עשה מנשה תשובה ל"ג שנה.

וישם את פסל האשרה -

כתיב: פסל.

וכתיב פסילים.

בתחילה עשו לו פרצוף אחד ולבסוף עשו לו ארבעה פרצופים, שתראה שכינה ותכעוס.

אחז העמידו בעלייה, שנאמר: ואת המזבחות אשר על גג עלית אחז.

מנשה הכניסו בהיכל, שנאמר: וישם את פסל האשרה וגו'.

אמון הכניסו לבית קדש הקדשים, דכתיב: כי קצר המצע מהשתרע וגו'.

מקדש ראשון מפני מה חרב?

מפני שהיו בו שלשה דברים:

עבודת אלילים,

וגלוי עריות,

ושפיכות דמים.

ע"א דכתיב: כי קצר המצע מהשתרע.

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

קצר מצע זה, מהשתרע עליו שני רעים כאחת.

והמסכה צרה כהתכנס

אמר ר' שמואל בר נחמני:

כי הוה מטי ר' יוחנן להאי קרא בכי, מאן דכתיב ביה: כונס כנד מי היס - תעשה לו מסכה צרה.

גלוי עריות - כתיב: יען כי גבהו בנות ציון.

שפיכות דמים - דכתיב: וגם דם נקי שפך מנשה.

סימן רמז

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר:

מצאתי מגלת סתרים בירושלים וכתוב בו: מנשה הרג את ישעיה.

אמר רבא:

מידן דייניה וקטליה.

אמר לו: משה רבך אמר: כי לא יראני האדם וחי -

ואתה אמרת: ואראה את ה'.

משה רבך אמר: **כה' אלהינו בכל קראנו אליו**
ואתה אמרת: **דרשו ה' בהמצאו.**

משה רבך אמר: **את מספר ימיך אמלא.**
ואתה אמרת: **והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה.**

אמר: ידענא ביה דלא מקבל מנאי, אי אמינא ליה אשווה מזיד, אמר שם ואבלע בארזא.
אתיוה לארזא ונסרוה, כי מטא להדי פומיה נח נפשיה, משום דאמר: **ובתוך עם טמא שפתים**
אנכי יושב.
מ"מ קשו קראי אהדדי, **ואראה את ה'.**

כדתניא:

כל הנביאים כלם נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, אבל משה רבינו נסתכל
באספקלריא המאירה.

דרשו ה' בהמצאו -

הא ביחיד הא בצבור.

ויחיד אימת?

ביי ימים שבין ר"ה ליוה"כ.

את מספר ימיך אמלא -

תנאי היא, דתניא:

את מספר ימיך אמלא - אלו שני דורות, זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו, דברי ר"ע.

וחכמים אומרים:

זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו.

אמרו לו לר' עקבא:

הלא כבר נאמר: והוספתי על ימיך?

אמר להם: משלו הוסיפו לו.

תדע, שהרי נביא עומד ומתנבא: **הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו -** ועדין לא נברא מנשה.

ורבנן דפליגי ואמרי:

זכה מוסיפין לו.

מי כתיב נולד לחזקיהו?

לבית דוד כתיב, אי מחזקיהו אי מאיניש אחרינא.

כד קם מנשה הוה, פרי חורי ישעיה הוה בעי מקטליה, ערק קומוי לארזא ובלעיה ארזא, אתון

ואמרין קדמוי, אמר לון: זילו וניסרון ארזא ואת חמון דמי נגיד, היינו דכתיב: **וגם דם נקי**

שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה.

וכי אפשר למלאות ירושלים פה לפה מדם נקי?!
אלא שהרג את ישעיהו שהיה שקול כמשה, דכתיב: **פה אל פה אדבר בו**.
הכא תרגמו שהרג ישעיהו.
במערבא אמרי: עשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג את כלם.
מנא הא מילתא, **דאמרי רבנן**:
נשמתו של צדיק אחד שקולה ככל העולם כלו.

כמאן דאמר שישעיה הרג,
בן כ"ב שנה אמון במלכו ושתים שנים מלך בירושלים - ויעש הרע וביער התורה מישראל.

כי הוא אמון הרבה אשמה -

ר' יוחנן ור' אליעזר

חד אמר:

ששרף את התורה.

וחד אמר:

שבא על אמו.

א"ל: **כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו?**

אמר להם: כלום אני עושה אלא להכעיס.

פרק כב

בן שמנה שנה יאשיהו במלכו ושלושים ואחת שנה מלך בירושלים וגו' -

בשנת י"ח ליאשיהו:

אותה השנה הייתה תחילתה יובל.

אותה שנה נמצא הספר בבית ה'.

אותה שנה שב אל ה' בכל לבבו, שכן הוא אומר: **וכמוהו לא היה לפניו מלך**.

אותה שנה בדק הבית,

הרי רי"ח שנים משבדקו יואש עד שבדקו יאשיהו.

מפני מה נבדק מהרה בימי יואש?

כי עתליה המרשעת ובניה פרצו את בית האלהים וגם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים.

יאשיהו גנז את הארון, שנאמר: ויאמר ללויים וגו'.

ויעש (יאשיהו) הישר בעיני ה' -

אמר ר' שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן:

כל האומר יאשיהו חטא אינו אלא טועה, שנאמר: **ויעש (יאשיהו) הישר**.

אלא מה אני מקיים וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה'?

שכל דין שדן עד בן שמונה עשרה החזירו.

שמא תאמר : נטל מזה ונתן לזה?
ת"ל : **ובכל מאודו** שהחזיר להם משלו.

ופליגא דרב, דאמר רב:
אין לך בבעלי תשובה יותר מיאשיהו בדורו.

סימן רמח

וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חולדה הנביאה -
ובמקום דקאי ירמיה היכי מנברה איהי?

אמרי בי רב משמיה דרב:
חולדה קרובת ירמיה הייתה ולא הוה מקפיד עלה.

ויאשיהו גופיה היכי הוה שביק ירמיה ושדר לגבה?
אמרי דבי רב שילא:

מפני שהנשים רחמניות הן.

ר' יוחנן אמר:
ירמיה הוא דלא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השבטים,

ומנלך דהדור?
שנאמר : **כי המוכר אל הממכר לא ישוב.**

אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיתבטל!
אלא מלמד שירמיהו החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם.

מנלך?
דכתיב : **ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים**
אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בית אל.

וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל?
אלא מלמד, שיאשיהו בן אמון מלך עליהם.

רב נחמן בר יצחק אמר:
מהכא, **גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי.**

(כה תאמרו) [אמרו] לאיש אשר שלח אתכם אלי -
אמר ר' נחמן:

לא יאי יוהרא לנשייא.
תרתני הויין וסניין שמיהו :
חדא זיבורתא שמה.

וחדא שמה כרכושתא.

זיבורתא, דכתיב: ותשלח ותקרא לברק בן אבינועם.

ואלו איהי לא אזלא לגביה, **כרכושתא** דכתיב: **(כה) אמרו לאיש אשר שלח אתכם אלי ולא אמרה להו: אמרו למלך.**

אמר ר' נחמן אמר רב:

חולדה מבני בניו של יהושע הייתה.

כתיב הכא: **בן חרחס**

וכתיב התם: **ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח בהר אפרים.**

מתיב רב עינא סבא לר' נחמן:

שמנה נביאים והם כהנים, יצאו מרחב הזונה ואלו הם:

ברוך,

ונריה,

ושריה,

ומחסיה,

ירמיה,

אליקים,

חנמאל,

ושלום.

ר' יהודה אומר:

אף חולדה מבני בניה של רחב הזונה הייתה.

כתיב הכא: **בן תקוה.**

וכתיב התם: **את תקות חוט.**

א"ל: פתיא אוכמא, מיני ומינך תסתיים שמעתא, דאגיריה ונסבה יהושע.

ומי הווי ליה בני, והא כתיב: נון בנו יהושע בנו?

בני לא הווי ליה, בנתי הווי ליה.

פרק כג

המשך סימן רמח

וישלך את עפרה על קבר בני העם -

קבריה **דרב** הווי שקלי מיניה עפרה לאשתא בת יומא, אתו **ואמרו ליה לשמואל**, אמר להו:

יאות הן עבדון, קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרת, דכתיב: **וישלך את עפרה על קבר**

בני העם מקיש קבר בני העם לעבודת אלילים, מה עבודת אלילים במחובר לא מתסרא הכא

נמי במחובר לא מתסר.

בן עשרים ושלוש שנה יהואחז במלכו ושלושה חדשים מלך -
וימלך מלך מצרים את אליקים אחיו, **ויסב את שמו יהויקים.**

בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלים -

בראשית ממלכת יהויקים, אמר ירמיהו לכל העם וליושבי ירושלים: **כה אמר ה' צבאות וגו' שובו נא איש מדרכו הרעה וגו' -** שהוכיחן פעמים רבות ולא שמעו כו'.

באותה שנה הרג יהויקים את אוריה, **בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדראצר,** אותה שנה עלה וכבש את נינוה, שנייה עלה וכבש יהויקים ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים, בשנת ארבע ליהויקים נחתם גזר דינם של ישראל להגלותם ונחתם גזר דינם של האומות לשתות כוס החמה.

בשנת שלוש ליהויקים בא נבוכדנאצר לירושלים ויצר עליה - אפשר לומר כן, והלא הוא מלך בשנת ארבע ליהויקים, **מה תלמוד לומר שנת שלש?**
שנת שלש למרדו.

ויבא ירושלים בשנת ז' ובמקום אחר הוא אומר שנת ח'?
(ו) שנת ח' שהומלך, שנת שביעי שכבש יהויקים.

פרק כד

סימן רמט

ויתר דביר יהויקים (תועבותיו) [וכל] אשר עשה -
אמר: קמאי לא ידעי לארגוזי, כלום צריכים אנו לאורו?!
יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשין בו, יטול אורו.
אמרו לו: **הא כתיב: לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות.**
אמר להם: כבר נתנו לנו, שנאמר:

רב יוחנן ורבי אלעזר

חד אמר:

שחקק שם שמים על אמתו.

וחד אמר:

שחקק שם עבודת אלילים על אמתו.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מפני מה לא מנו את יהויקים?

משום זקנו. דר' פרידא דאשכח ההיא גולגלתא דהוה שדיא בשערי ירושלים, והוה כתיב עילוה: **זאת ועוד אחרת,** קברה, נביג, הדר קברה, נביג, אמר: ההיא גולגולת של יהויקים היא, דכתיב ביה: **קבורת חמור יקבר סחוב והשלך.**

אמר : מלכא דישראל הוא לאו אורח ארעא לבזויי, שקלה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא.
אתאי דביתהו חזיתיה, נפקא אמרה לה לשבבתא.
אמרו לה : הא דאתתא קמייתא היא ולא קא מנשי לה, שגרא לתנורא קליתה, כי אתא אמר :
היינו דכתיב עילוה : **זאת ועוד אחרת.**
אמרו : כיון שעלה נבוכדנאצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו (בריסי) [בדפנו של] אנטוכיא,
ירדו סנהדרין לקראתו, אמרו : **הגיע זמנו של בית ה' ליחרב?**
אמר להם : לאו, אלא יהויקים מרד בי, תנו אותו לי ואלך לי.
אזלין ואמרין ליהויקים : נבוכדנאצר בעי לך.
אמר להם : **וכן עושין, דוחים נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיימין נפשכם?**
לא כן כתיב : **לא תסגיר עבד אל אדוניו!?**
אמרו לו : כן עשתה (ז) זקנתך לשבע בן בכרי : **הנה ראשו מושלך אליך בעד החומה,** כיון שלא
שמע אליהם, עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו.

ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמני

ר' אלעזר אומר :

חי שלשלו אותו, שנאמר : **ויתנהו בסוגר בחחים.**

ר' שמואל אומר :

מת שלשלו אותו, שנאמר : **למען לא ישמע קולו עוד על הרי ישראל.**

אמר ר' יהושע בן לוי :

אני מקיים דברי שניהם, חי שלשלו אותו, אלא מתוך שהיה מפונק מת בידיהם.

מה עשה לו נבוכדנאצר?

ר' יהודה ור' נחמיה,

רב יהודה אומר :

נטלו והחזיר אותו בכל ערי ישראל בפרדימס והרגו, ונטל וקרע את החמור והכניסו לתוכו,

שנאמר : **קבורת חמור יקבר.**

ר' נחמיה אומר :

נטלו והחזיר אותו בכל ערי ישראל והרגו, והיה מחתך מבשרו כזיתים ומשליכו לכלבים,

שנאמר : **קבורת חמור יקבר.**

היכן היא קבורתו של חמור לא במעיו של כלבים הוא?

הוא שהנביא מקנתר עליו : **ויתר דברי יהויקים ותועבותיו והנמצא עליו.**

ר' יוחנן אומר :

תלת אמוראין, חד אמר :

(ח) שהיה לבוש כלאים.

וחרינא אמר:

שמשך לו ערלה.

[וחכמים אומרים:

שנמצא כתובת קעקע על בשרו].

ר' יוחנן אמר:

שבא על כלתו ועל אמו ועל אשת אביו.

דאמר רבי יוחנן:

כללו של דבר:

בפתח שיצא בו נכנס.

ר"י בן לוי אמר:

שהושיב נשים בירניות.

מאי בירניות?

ברייך צדייאן, שהרג את בעליהן ומענה נשיהם ומכניס את ממונם לטמיון, הה"ד: **וידע אלמנותיו ועריהם החריב ותשם הארץ ומלואה מקול שאגתו -** כיון שנהרג, המליך יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל ויצאו כל בני עירו וקלסו אותו.

א"ל: מה עשית?

א"ל: יהויקים מלך יהודה מרד בי והרגתיו והמלכתי יכניה בנו תחתיו.

אמרין ליה: מתלא אמר:

גור טב מן כלבא ביש לא תרבי על חד כמה וכמה גור ביש מן כלב ביש.

מיד שמע להם וישב בריסי [בדפנו של] אנטוכיא.

ירדו סנהדרי גדולה לקראתו, אמרו לו: הגיע זמנו של בית זה ליחרב?

א"ל: לאו, אלא תנו את יהויכין מלך יהודה ואני הולך לי.

אזלין ואמרין ליכניה: נבוכדנאצר בעי לך.

מה עשה יכניה?

כנס כל מפתחות של בית המקדש ואמר לפניו: רבש"ע, הואיל ולא זכינו להיות גזברים לפניך, הרי מפתחותיך לפניך.

תרי אמוראי

חד אמר:

כמו פסת יד של אש בא ונטלתן מידו.

וחד אמר:

משעה שזרקן עדין לא ירדו.

מה היו בחורי ישראל עושים?

עולים לראשי גנותיהם ומשליכים עצמם למטה ומתים, שנאמר: **משא גיא חזיון מה לך איפה כי עלית כולך לגנות.**

מה עשה נ"נ?

נטלו וחבשו בבית האסורים, וכל מי שנחבש לא היה יוצא משם לעולם, שנאמר: **אסיריו לא פתוח ביתה.**

עלו סנהדרי גדולה עמו, אמרו: בימינו מלכות בית דוד פוסקת, שנאמר בו: **וכסאו כשמש נגדי?! מה נעשה?**

לך ונפייס לגדלת, והגדלת למלכה והמלכה למלך.

מה היה שם של אשתו של נבוכדנאצר?

רבי חנינא אמר:

שמירה שמה.

ר' אבין אמר:

שמירמות שמה.

רבנן אמרו:

שמירעם שמה.

כיון שבא נבוכדנאצר להזקק לה, אמרה לו: אתה מלך ויכניה אינו מלך?!
אתה מבקש תפקידך ויכניה אינו מבקש תפקידו?!
מיד גזר ונתנו לו אשתו.

כיצד שלשלו אותה לו?

רבי שבתאי אומר:

קינקלין שלשלו אותה לו.

רבי שבתאי אומר:

קינקלין שלשלו אותה לו.

ורבנין אמרי:

פתחו את המעזיבה ושלשלו אותה לו, כיון שבא להיזקק לה, א"ל: כשושנה אדומה ראיתי, ופירש ממנה מיד, הלכה וספרה וטהרה וטבלה.

אמר לו הקב"ה: בירושלים לא קיימתם מצות זיב ועתה אתם מקיימים!

גם את בדם בריתך - אותו הדם שנזכר בסיני, בשביל כך: שלחתי אסיריך מבור אין מים בו.

אמר ר' שבתאי:

לא זז משם עד שמחל לו הקב"ה כל עעונותיו ונעשה לו נס ונתעברה אשתו מעומד, **שאלתיאל בנו אסיר בנו.**

ויעש הרע בעיני ה' -

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, משום רבי מאיר:

אחז ואחזיהו וכל מלכי ישראל שכתוב בהם: **ויעש הרע בעיני ה' -** לא חיים ולא נדונין.

אחז חתם את התורה, שנאמר: **צור תעודה חתום תורה.**

מנשה קדר את האזכרות.

אמון שרף את התורה.

אחז ביטל את העבודה.

מנשה הרס את המזבחות.

אמון העלה שממית על גבי המזבח.

אחז התיר את הערוה.

מנשה בא על אחותו.

אמון בא על אמו.

והחרש והמסגר אלף -

זהו שאמר הכתוב: **וישקוד ה' על הרעה.**

אמר ר' אסא, דרש מרימר:

משום דצדיק ה' אלהינו, וישקוד ה' על הרעה!?

אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיה ועדין גלות יכניה עומדת, דכתיב

בגלות יכניה: **והחרש והמסגר אלף.**

חרש - בשעה שפותחים נעשו הכל כחרשים.

מסגר - בשעה שסוגרין שוב אין פותחין.

וכמה?

אלף.

עולא אמר:

שהקדים שתי שנים **לנושנתם.**

אמר ר' אחא בר יעקב:

שמע מנה, מהרה דקוב"ה תתנייב הויין.

הכל גבורים עושי מלחמה -

וכי מה גבורה עושים בני אדם המהלכין בגולה?

ומה מלחמה עושים בני אדם הזקוקין בזיקין ונתונים בשלשלאות?

אלא הכל גבורים במלחמתה של תורה.

וכן הוא אומר : **על כן יאמר בספר מלחמות.**

וימלך מלך בבל את מתניה -

שנו רבותינו:

הוא שלום, הוא צדקיה.

ולמה נקרא שמו שלום?

שהיה מושלם במעשיו.

איכא דאמרי:

שְׁלוֹם, דשלמה מלכות בית דוד בימיו.

ויסב את שמו צדקיהו -

א"ל: יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי, **ומה שמו?**

מתניה שמו.

והא כתיב: **השלישי צדקיה הרביעי שלום!?**

שלישי הוא שלישי לבנים, רביעי שהוא רביעי למלוכה.

בתחלה מלך יהואחז, ולבסוף מלך יהויקים, ולבסוף מלך יכניה, ולבסוף צדקיהו.

פרק כה

המשך סימן רמט

ותבקע העיר -

שנו רבותינו:

חמשה דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז:

נשתברו הלחות,

ובטל התמיד,

והובקעה העיר,

ושרף אפוסטמוס את התורה,

והעמיד צלם בהיכל.

בטל התמיד - גמרא, הובקעה העיר, והא כתיב: ברביעי בתשעה לחודש הובקעה העיר!?

אמר רבא:

לא קשיא, כאן בראשונה כאן בשניה.

דתנא:

בתשעה לחדש הובקעה העיר בראשונה, ובשניה בי"ז בתמוז.

שרף אפוסטומוס את התורה - גמרא.

העמיד צלם בהיכל - מנא לן?

דכתיב: **ומעת הוסר התמיד ולתת שקץ שומם.**

וחד הוה, והא כתיב: **שקוצים משומם!?**

אמר רבא:

תרי הוו ונפל חד על חבריה וקטעיה לידיה, ואשתבח דהוה כתוב עילויה: אנת צבית לאיחרובי ביתא וידך אושלת לי.

כתיב: **בתשעה לחדש הובקעה העיר** ואת אמרת בי"ז בתמוז!?

אמר ר' תנחום בר חנילאי:

קלקול חשבונות יש כאן.

ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר ה' אלי לאמר בן אדם יעק אשר אמרה צור על

ירשלים האח -

אין תימר באחד באב, עדיין לא נשרף הבית.

אין תאמר באחד באלול, ביום ולילה בלדרא נפיק מירושלים ואתי לצור, אלא (ט) קלקול חשבונות יש כאן.

ר' יוחנן וריש לקיש אומרים:

משל למלך שהיה יושב ומחשב חשבונותיו, באו ואמרו לו: נשבה בנך, נשרף ביתך ונתקלקלו חשבונות.

אמר: יעשה ראש בכל החשבונות.

ר' מנא בעי:

ניחא נתקלקלו לעבר שמא להבא!?

כן, כמאן דאמר: בתשעה לחדש שמא בשבעה עשר בו, **מה ביניהון?**

עשרין וחד יום מיום שהובקעה העיר עד יום שחרב הבית.

אמר ר' מנא:

וסימנא: **מקל שקד אני רואה -** מה לוז זה משמוצאי נציו עד שגומר פירותיו כ"א יום, כך וכו'.

ואת עיני צדיקהו עור -

ענה צדקיה ואמר לנבוכדנאצר: הרגני ראשון שלא אראה בדם עשר בני.

ובניו אומרים לו: הרגנו תחלה שלא נראה דם אבינו שפוך על הארץ, וכן עשה להם שחטם

לפניו ואחר כך חטט את עיניו ונתנם בתנור והוליכו בבלה, והיה צווח צדקיה ואמר: **בואו וראו**

כל בני אדם שהיה ירמיה מתנבא עלי: לבבל אתה הולך ובבבל תמות ובבל עיניך לא יראו ולא

הייתי שומע לדבריו והריני הולך לבבל ועיני לא רואות ואתה.

סימן רנא

ובחדש החמישי בשבעה לחדש -

וכתוב אחד אומר: **בי' לחדש היא שנת י"ט למלך נבוכדנאצר.**

וכתיב: **וישרוף את בית ה' -** אי אפשר לומר בשבעה שכבר נאמר בעשירי, **הא כיצד?**

בשבעה בחדש נכנסו אובים להיכל ואכלו בו ושתו בו וקלקלו בו ח' וט' עד שפנה היום, שנאמר: **אוי לנו כי פנה היום -** לעת הערב הציתו בו את האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור לחדש.

והיינו דאמר ר' יוחנן בן זכאי:

אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, שרובו של היכל נשרף בו.

ורבנן?

אתחלתא דפורענותא עיקר.

כתוב אחד אומר: **בא נבוזראדן רב טבחים.**

וכתוב אחד אומר: **עלה נבוכדנאצר.**

ומי סליק נבוכדנאצר לירושלים, והכתיב: **ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה.**

ואמר ר' אבהו:

רבלתהה - זו אנטוכיא.

ר' יצחק בר אבדימי אמר:

דמות דיוקנו הייתה חקוקה על מרכבתו.

וחד אמר:

אימה יתירה הייתה לו ודומה כמי שעומד לפניו.

אמר רבא:

תלת מאהכודניתא נרגי פרזלא דשליטא בפרזלא שדר ליה נבוכדנאצר לנבוזראדן וכלהו

בלעתניהו חד תרעא דירושלים, שנאמר: **ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון.**

בעא למהדר, אמר: מסתפינא דיעבדו בי כדעבדו בסנחריב, נפקא בת קלא ואמרה ליה: שואר

בר שואר (נבוכדנאצר) [נבוזראדן], מטא זמנא דמקדשא והיכל למקליא, פש בהדי חד נרגא,

אתא מחייא בקופיה ומפתח, שנאמר: **יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות.**

הוה קא זיחא דעתיה, נפק בת קלא ואמרת: עמא קטילא קטלת, היכלא קלייא קלית, קימחא

טחינא טחנת, שנאמר: **קחי רחים וטחני קמח -** חטים לא נאמר אלא קמח.

ומדלת הארץ השאיר נבוזראדן רב טבחים וגו' -

תני רב יוסף:

כורמים אלו מלקטי אפרסמון מעין גדי ועד רמתה.

יוגבים -

אלו צדי חלזון מסולמא דצור ועד חיפה.

סימן רנב

ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל -

אמר עולא:

כל ששמו ושם אביו בנביאים בידוע שהוא נביא בן נביא, שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא.

כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא מאותו העיר, שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים.

במתניתא תנא:

כל שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם לגנאי, כגון: **ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה -** בידוע שהוא רשע בן רשע (שאר קיטעא כתיב ברמז קנ"ג וברמז קע"ב).

וארוחתו ארוחת תמיד -

כאן נתקיים **וחסר לחם** מיכניה.

וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו -

ימיו של מי?

נראין דברים ימי חייו של יהויכין, שבשעה שהקב"ה נותן שלוח לצדיקים אינו נוטלה עוד מהם, עד שהוא מכניסה עימהם לגן עדן. ו

ימרוז צדקיה במלך בבל -

מאי מרדוניה?

אשכחיה צדקיהו לנבוכדנאצר דקא אכיל ארנבא חייא.

א"ל: אשתבע לי דלא מגלית ולא תפיק מילתא, אשתבע ליה.

לסוף הוה קא מצער צדקיהו בגופיה אתשיל אשבועתיה ואמר. שמע נבוכדנאצר דקא מבזין ליה, שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו.

אמר ליה: חזיהון מאי קא עביד צדקיהו, לאו הכי אשתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא.

אמר ליה: איתשיל אשבועתיה.

אמר להם: **ומי מתשלי אשבועתא?**

אמרי ליה: אין.

אמר להם: **בפניו או אפילו שלא בפניו?**

אמרין ליה: בפניו.

ואתון מאי טעמא עבדתון?

ומאי טעמא לא אמריתון?

מיד, **ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון.**

אמר ר' יצחק:

ששמטו כרים מתחתיהם.

ואת עיני צדקיה עור -

זה משבעה שנדמו לאדם הראשון.

צדקיהו בעיניו ונעצו לעינו לונביות של ברזל ולא נתעוורו עיניו, עד ששחטו את בניו לעינו

ובכה, שנאמר: **(וישחט מלך בבל) ואת בני צדקיהו [שחטו] לעיניו.**

וסמך ליה: **ואת עיני צדקיהו עור.**

אמר ר' שמואל בר נחמני:

איפוסין גדולה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בית המקדש, שנאמר: **תם עונך בת ציון**

לא יוסיף להגלותך.